

Stavovi stanovnika Splitsko-dalmatinske županije o turističkom potencijalu planine Mosor

Jozinović, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:669644>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

**STAVOVI STANOVNIKA SPLITSKO
DALMATINSKE ŽUPANIJE O TURISTIČKOM
POTENCIJALU PLANINE MOSOR**

DIPLOMSKI RAD

Ivan Jozinović

Zagreb, rujan, 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

Diplomski studij:
Ekološka poljoprivreda i agroturizam

**STAVOVI STANOVNIKA SPLITSKO-
DALMATINSKE ŽUPANIJE O TURISTIČKOM
POTENCIJALU PLANINE MOSOR**

DIPLOMSKI RAD

Ivan Jozinović

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Grgić

Neposredni voditelj: dr.sc. Magdalena Zrakić

Zagreb, rujan, 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

**IZJAVA STUDENTA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI**

Ja, **Ivan Jozinović**, JMBAG 024000206802, rođen/a dana 07.08.1992. u Splitu, izjavljujem da sam samostalno izradio diplomski rad pod naslovom:

**STAVOVI STANOVNIKA SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE O
TURISTIČKOM POTENCIJALU PLANINE MOSOR**

Svojim potpisom jamčim:

- da sam jedina autorica/jedini autor ovoga diplomskog rada;
- da su svi korišteni izvori literature, kako objavljeni tako i neobjavljeni, adekvatno citirani ili parafrazirani, te popisani u literaturi na kraju rada;
- da ovaj diplomski rad ne sadrži dijelove radova predanih na Agronomskom fakultetu ili drugim ustanovama visokog obrazovanja radi završetka sveučilišnog ili stručnog studija;
- da je elektronička verzija ovoga diplomskog rada identična tiskanoj koju je odobrio mentor;
- da sam upoznata/upoznat s odredbama Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu (Čl. 19).

U Zagrebu, dana _____

Potpis studenta / studentice

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

**IZVJEŠĆE
O OCJENI I OBRANI DIPLOMSKOG RADA**

Diplomski rad studenta **Ivan Jozinović**, JMBAG 024000206802, naslova

**STAVOVI STANOVNIKA SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE O
TURISTIČKOM POTENCIJALU PLANINE MOSOR**

obranjen je i ocijenjen ocjenom _____, dana _____.

Povjerenstvo:

potpisi:

1.	prof.dr.sc. Ivo Grgić	mentor	_____
	dr.sc. Magdalena Zrakić	neposredni voditelj	_____
2.	prof.dr.sc. Ivica Kisić	član	_____
3.	doc.dr.sc. Lari Hadelan	član	_____

Zahvala

Zahvaljujem se svojem mentoru prof.dr.sc. Ivi Grgiću i neposrednoj voditeljici dr.sc. Magdaleni Zrakić na ukazanom povjerenju, stečenom znanju i spoznajama koje su dijelili samnom.

Zahvaljujem se svojim roditeljima i braći koji su mi bili potpora na putu kroz školovanje i život. Zahvaljujem se svim prijateljima koji su bili uz mene, i dobrim ljudima koji su ušli u moj život i pomogli da postanem ovo što sam danas.

Sažetak

Diplomskog rada studenta **Ivana Jozinovića**, naslova

STAVOVI STANOVNIKA SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE O TURISTIČKOM POTENCIJALU PLANINE MOSOR

Planina Mosor dio je dinarskog lanca i u neposrednoj je blizini grada Splita. Za stanovnike Splita i okolice to je jedna od najomiljenijih planina za planinarenje. Bogata je životinjskim i biljnim svijetom te mnogim špiljama i jamama. Posljednjih godina Splitsko-dalmatinska županija je sve značajnije turističko odredište, dok su prirodni resursi gorskog dijela Županije neiskorišten turistički potencijal. „Plitkost“ područja je prilika za revitalizaciju područja planine Mosor pri čemu bi pokretač promjena bio ruralni turizam. Cilj rada je utvrditi turistički potencijal planine Mosor iz perspektive stanovnika područja. U radu će se koristiti dostupna znanstvena i stručna literatura. Turistički potencijal će se utvrditi stavovima ispitanika o doprinosu boljem iskorištenju postojećih prirodnih, proizvodnih i kulturnih resursa područja. Istraživanje će se realizirati metodom ankete na slučajnom uzorku od 179 punoljetnih ispitanika.

Ključne riječi: ruralni turizam, planinarenje, planina Mosor.

Summary

Of the master's thesis –student **Ivan Jozinović**, entitled

SPLITSKO-DALMATIAN COUNTRY RESIDENTIAL BUILDINGS ON TOURIST POTENTIAL OF MOUNT MOSOR

Mount Mosor is part of the Dinaric chain and is in the immediate vicinity of Split. For the inhabitants of Split and its surroundings it is one of the most popular mountains for hiking. It is rich in animal and plant world and many caves and pits. In recent years, the Split-Dalmatia County has become more and more important tourist destinations, while the natural resources of the mountain part of the County have been unused tourist potential. The platitude of an area is an opportunity for revitalizing the Mosor mountain area, whereby the change would be rural tourism. The aim of the work is to determine the tourist potential of the Mosor Mountain from the perspective of the inhabitants of the area. The paper will use available scientific and professional literature. Tourism potential will determine the attitudes of respondents on the contribution to better exploiting the existing natural, productive and cultural resources of the area. The survey will be conducted by a random sample survey of 179 adult respondents.

Keywords: rural tourism, hiking, mountain Mosor.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. METODE I IZVORI PODATAKA	3
3. RURALNI TURIZAM I PLANINARENJE.....	4
3.1. Obilježja ruralnog turizma.....	4
3.2. Čimbenici ponude i potražnje ruralnog turizma.....	5
3.3. Oblici ruralnog turizma	8
3.3.1 Agroturizam.....	8
3.3.2 Ostali oblici ruralnog turizma	9
3.4. Planinarenje kao oblik turističke ponude i slobodnog vremena.....	9
3.4.1. Planinarenje kao oblik turizma, sporta i kulture	11
3.4.2. Planinska infrastruktura objekata i putova	11
3.5. Planinarsko turistička ponuda Hrvatske	12
3.5.1. Planinarski putovi, staze, objekti u Hrvatskoj	14
4. PLANINARSKA INFRASTRUKTURA I OBILJEŽJA PLANINE MOSOR	16
4.1. Prirodne i zemljopisne značajke planine Mosor	17
4.2. Kulturno povijesna baština Mosora.....	19
4.3. Planinarska infrastruktura objekata planine Mosor.....	23
4.4. Planinarenje i izleti Mosorom	29
4.5. Biljni i životinjski svijet planine Mosor	31
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	33
5.1. Rezultati	34
6. ZAKLJUČAK.....	48
7. POPIS LITERATURE	49

1. UVOD

Turizam kao fenomen u svom modernom obliku kroz dvjestotinjak godina svog postojanja prošao je kroz mnoge promjene uzrokovane brojnim čimbenicima utjecaja na njegovu ponudu i potražnju. Na turističkom tržištu događaju se brojne promjene uz sve veći porast konkurencije zbog čega turizam novoga doba traži jedinstven i prepoznatljiv turistički proizvod, konstantna unapređenja turističke ponude te istodobno očuvanje autohtonih elemenata. Turizam je vrlo važna gospodarska grana Republike Hrvatske, te se u zadnjih nekoliko desetljeća suočava sa drastičnim promjenama, prvenstveno uvjetovanih promjenama turističke potražnje. Dolazi do stadija kada se turističke potrebe više ne prilagođavaju turističkoj ponudi, već se turistička ponuda prilagođava turističkim potrebama. Turisti postaju ekološki osvješteniji, profinjeniji, obrazovaniji, te su željni stjecanja novih iskustva i doživljaja.

Dalmatinske planine su neizostavan dio vizure hrvatskog priobalja, te se dolaskom novih turističkih trendova, često postavlja pitanje njihovog neiskorištenog turističkog potencijala. Uz pitanje neiskorištenosti turističkog potencijala hrvatskih planina i nepostojanje strategije razvoja planinskog turizma u Hrvatskoj, veže se i dugogodišnja depopulacija ruralnog područja u kojem se te planine nalaze.

Područje oko planine Mosor gravitira gradu Splitu, i ne susreće se u tolikoj mjeri sa odlaskom stanovništva kao prostor oko planina koje se nalaze u dalmatinskoj zagori, dok sa svojim neiskorištenim prirodnim i kulturnim resursima predstavlja dobru osnovu za razvoj turizma. Iako blizu gradu Splitu te velikim turističkim središtima, prostor oko planine Mosor ima očuvanu prirodu, tradiciju i kulturu. Idealan je za turiste koji vole provoditi vrijeme sa svojim obiteljima, te za one željne aktivnog odmora. Prostor omogućava kvalitetno iskorištavanje vremena, a blizina obale dodatno povećava broj sadržaja koje se mogu ponuditi. Mosorski kraj turistima pruža bavljenje raznim aktivnostima, poput planinarenja, šetnje prirodom, vožnju biciklom te uživanje u tradicionalnim jelima ovog kraja.

Administrativno gledajući, planina Mosor većinom svoje površine pripada primorskim općinama koje su orjentirane prema morskom turizmu i bilježe velik broj turističkih dolazaka u ljetnim mjesecima. Kao i dosta primorskih općina u hrvatskoj, imaju problem sa kratkim

trajanjem sezone, te traže načine kako je produžiti. U tom pogledu, prostor planine Mosor sa svojim sadržajima lokalnoj sredini nudi mogućnost poboljšanja ponude predsezone i postsezone i nudi rješenje za povećanje turističkih dolazaka izvan ljetnih mjeseci. Imajući u vidu da je planinarska infrastruktura na Mosoru jako dobra, a krajolik biološki bogat i ekološki očuvan, postavlja se pitanje na koji način ruralni turizam može utjecati na veću posjećenost i turističku valorizaciju ovog kraja.

Cilj rada je utvrditi turistički potencijal planine Mosor iz perspektive stanovnika područja. U istraživanju se polazi od pretpostavke da stanovnici županije percipiraju Mosor kao prostor koji kroz ruralni turizam može postati prepoznatljiva turistička destinacija.

U radu su testirane sljedeće hipoteze:

- H1: Dohodak ispitanika utječe na učestalost posjeta planini Mosor
- H2: Dob ispitanika utječe na zadovoljstvo trenutnom turističkom ponudom planine Mosor

2. METODE I IZVORI PODATAKA

U ovom radu koriste su primarni i sekundarni izvori podataka. Od sekundarnih izvora korištena je relevantna znanstvena i stručna literatura, časopisi, baze podataka i ostali internetski izvori. Primarni podaci dobiveni su anketiranjem stanovnika Splitsko-dalmatinske županije.

Anketni upitnik sastojao se od 22 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Na pitanja otvorenog tipa ispitanici u odgovarali upisivanjem vlastitih odgovora, dok su na pitanja zatvorenog tipa odgovarali označavanjem jednog ili više ponuđenih odgovora. Anketni upitnik sastoji se od tri cjeline:

1. Učestalost i razlozi odlaska na planinu Mosor
2. Stavovi i preferencije prema ruralnom turizmu na planini Mosor
3. Socio-ekonomska obilježja ispitanika

Anketno istraživanje provedeno je putem društvenih mreža tijekom srpnja i kolovoza 2018. godine. Anketu su ispunjavali punoljetni stanovnici Splitsko dalmatinske županije. Konačan broj sudionika u istraživanju je 179. Prije provedbe upitnika sudionici/-ice su upoznati s ciljem istraživanja i načinom rješavanja upitnika. Metoda prikupljanja podataka je pomoću prigodnog upitnika na hrvatskom jeziku. Ispunjavanje upitnika je trajalo od 10 do 15 minuta.

Za obradu podataka koristio se statistički paket SPSS 21 (Statistical Package for Social Sciences) odnosno jednovarijantna i dvovarijantna analiza rezultata. Za analizu rezultata korišten je Hi-kvadrat test, frekvencije i postotci, aritmetička sredina, standardna devijacija, minimalna i maksimalna vrijednost, te su rezultati prikazani tablično.

3. RURALNI TURIZAM I PLANINARENJE

Sukladno želji približavanja prirodi i tradicijskom načinu života razvijaju se brojni selektivni oblici turizma, a posebice ruralni ili seoski turizam. Ruralni turizam, kod onih koje ga promatraju može se reći da je to prostor, odnosno „turizam koji se događa na ruralnom području“, do onih koje uključuju široki spektar aktivnosti i elemenata cjelovitog proizvoda ruralnog turizma, kao što je rekreacija i aktivnosti u ruralnom okruženju, uživanje u ruralnom ambijentu, užitak u prirodi i ljepoti krajolika, kulturnom turizmu, turizmu na seoskim domaćinstvima, itd. navodi (Pančić- Kombol, T.2000.).

Prema definiciji Vijeća Europe ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom području gdje vlada mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana te upoznavanje pa i participacija u seljačkim poslovima (Pančić- Kombol, T.2000.). Tržište ruralnog turizma se svakodnevno mijenja: pojavljuje se povećan interes za zdravlje i aktivan odmor te veća briga za okoliš. Raste potražnja za alternativnim vrstama smještaja i odmora, ali i povećana svijest o standardima u okviru svih sektora. Za razliku od urbanog turizma te onog priobalnog, ruralna područja su široke, nerijetko povezane sredine s niskom stopom naseljenosti i malim industrijama koje održavaju život tih područja (Relac, M. 1987.).

3.1. Obilježja ruralnog turizma

Ruralno područje ili ruralna sredina, moglo bi se definirati kao sredina s malom koncentracijom stanovnika, kojemu je osnovno zanimanje poljoprivreda, a koje karakteriziraju posebni običaji i seoski identitet. Ruralna područja s mnogobrojnim karakterističnim različitostima poput: planina, kanala, rezervata, obala, poljoprivrednih zemljišta, rijeka, jezera i sl. pogodna su za razvoj turizma. U ruralnom turizmu prevladavaju dva osnovna sektora; poljoprivreda i turizam.

Ruralna se područja izrazito pogodna za razvoj turizma i omogućuju odvijanje različitih turističkih aktivnosti prema Vijeću Europe (Ružić, P. 2005.):

- Ture: pješačenje (pješačke staze, prirodni parkovi, fitness staze) , jahanje (konji, magarci), ture u kamp-kućici, motorizirane ture (sva terenska kola, motocikli), vožnje biciklom, trčanje na skijama.
- Aktivnosti na vodi: ribolov, plivanje, boravak na rijekama (kućice na vodi, čamci, teglenice), kanu i rafting, *windsurfing*, utrkivanje brzim čamcima, jedrenje.
- Aktivnosti u zraku pomoću: malih zrakoplova jedrilica, *hangglidinga*, balona na topli zrak.
- Sportske aktivnosti: tenis, golf, spuštanje i penjanje po stijenama.
- Aktivnosti otkrivanja zanimljivosti, radnih procesa: lokalna proizvodnja, poljoprivredna poduzeća
- Kulturne aktivnosti: arheologija, područja pod restauracijom, tečajevi ručnog rada, umjetničke radionice, folklorne grupe, kulturni, gastronomski te drugi izvori i podrijetla.
- Aktivnosti zdravstvenog karaktera: fitness trening zdravstvene pogodnosti.

3.2. Čimbenici ponude i potražnje ruralnog turizma

Potražnju za ovim oblikom turizma karakteriziraju potrebe turista za određenim aktivnostima u ruralnom području, koje se mogu odnositi na bavljenje različitim sportovima na otvorenom poput jahanja, penjanja, ribolova ili pješačenja. Moguće je bavljenje umjetnošću ili jednostavno odmaranje u miru, uživanje u prirodi i u baštini ruralnih područja. U ponudu su uključeni i parkovi, poput nacionalnih parkova i parkova prirode. Ruralni turizam postaje suvremeni trend turističkih kretanja. Objektivne čimbenike potražnje čine (Grgić. I., Hadelan L., Krznar S., Zrakić M. 2017):

- Radna i životna sredina
- Prirodni ambijent
- Slobodno vrijeme
- Slobodna financijska sredstva.

Subjektivne čimbenike čine (Grgić. I., Hadelan L., Krznar S., Zrakić M. 2017.);

Od čovjeka i njegovog subjektivnog ponašanja ovisi hoće li odlučiti svoje vrijeme i novac iskoristiti na turistički način. Važan pokretački čimbenik potražnje mogu također biti moda i

oponašanje. Prestiž, snobizam, ljubav i hodočašća mogu biti neke od čovjekovih reakcija koje potiču turistička kretanja.

Čimbenike ponude možemo podijeliti u tri skupine prema (Demonja, D. Ružić P. 2010);

a) Prirodne privlačnosti:

- Klima
- Hidrografski elementi
- Reljef
- Biljni i životinjski svijet
- Prirodne rijetkosti
- Poljoprivreda
- Ekološka poljoprivreda.

b) Društvene privlačnosti:

- Spomenici i kulture
- Pučka kultura
- Stanovanje i prehrana
- Pučki običaji
- Pučke igre
- Pučko stvaralaštvo
- Kulturne ustanove i priredbe
- Zabavne i sportske priredbe.

c) Prometna povezanost.

Za turistički proizvod ruralnog turizma specifično je nastojanje da se posjetitelju osigura osobni kontakt, osjećaj za fizičko i ljudsko okruženje u ruralnom prostoru, i koliko je god moguće da mu se pruži prigoda sudjelovanja u aktivnostima, tradiciji i stilu života lokalnog stanovništva.

Neke pretpostavke razvoja ruralnog turizma prikazane su u tablici 1.

Tablica 3.1. Pretpostavke za razvoj ruralnog turizma

Atraktivnosti lokacije	čisti zrak, čista voda, zdrava klima, očuvana okolina (prirodno i kulturno nasljeđe), sloboda kretanja u prirodi radi rekreacije i razgledavanja znamenitosti i/ili zanimljivosti, vode i planine, dvorci, crkve, muzeji, održavanje manifestacija, upoznavanje sa starim zanatima, važnost blizine trgovine, liječnika, telefona, interneta.
Uređenost seljačkog turističkog gospodarstva i objekta za ostale oblike ruralnog turizma	treba osigurati adekvatan prilaz, treba osigurati dovoljno mjesta za parkiranje u hladu i to na mjestu u kojem se ne remeti mir ostalih gostiju. Potrebna su mjesta za sjedenje u prirodi na otvorenom, livade za odmaranje, mjesto za roštilj, klupa sa stolom pod krošnjom
Atraktivnost ponude seljačkog i ostalih oblika ruralnog turizma	spavanje (noćenje), prehrane i pića te kupnje poljoprivrednih proizvoda i prerađevina te suvenira, (berba maslina, grožđa i sl.), korištenje dvorišta ili imanja za sportske i druge aktivnosti. Zastupljenost domaćih specijaliteta i domaćih životinja.
Zakonska osnova poslovanja seljačkog i ostalih oblika ruralnog turizma	Zakonom o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 48/95.), Zakonom o turističkoj djelatnosti (NN 8/96.), Pravilnikom o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige gostiju i popisa gostiju (NN 14/96.), Pravilnikom o postupku prijave i odjave turista i načinu vođenja popisa turista (NN 45/94.), Pravilnikom o razvrstavanju, minimalnim uvjetima i kategorizaciji ugostiteljskih objekata (NN 57/95.), te Pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu
Ostale pretpostavke razvoja ruralnog turizma	organizacijske, raspolaganje zemljištem, prostorne, razvojne, infrastrukturne, stručno-dokumentacijske, edukacijske, financijske, porezne, promidžbene, zaštite okoliša i dr.

Izvor; Ružić, E.: „Ruralni turizam“, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, 2009.

3.3. Oblici ruralnog turizma

Ruralni turizam predstavlja široku lepezu različitih i složenih oblika turizma koji se nalaze izvan urbanih i obalnih središta tj. razvijaju se u prirodi i selima. Bez obzira na definicije seoski turizam, agroturizam i ruralni turizam specifičniji su i originalniji od ostalih vidova turizma. Posebno se ističe agroturizam kao glavni ruralni oblik, te slijede ostali oblici turizma kao što su rezidencijalni, zavičajni, sportsko-rekreacijski, avanturistički, lovni, ribolovni, zdravstveni, kulturni, vjerski, gastronomski, vinski, kamping i ekoturizam. Ovi se oblici turizma odvijaju isključivo na ruralnim područjima, međusobno se razlikuju zbog obilježja i atrakcijskih čimbenika svakog područja.

Gostu je u agroturizmu na raspolaganju cjelokupni prostor domaćinstva kojeg dijeli samo s domaćinom. Postoji i kontakt s lokalnim stanovništvom, običajima, kulturom, načinom života, lokalnom gastronomijom, aktivnostima u okruženju (*outdoor* i posebni programi) što omogućuje originalno iskustvo i potpuni doživljaj. Smještaj je obično organiziran u ambijentalnim, tradicionalnim kućama. No, ruralni se turizam ostvaruje u različitim oblicima u okviru kojih valja istaknuti seljački turizam (agroturizam) na seljačkim gospodarstvima i ostali oblici koji se ostvaruju na ruralnom prostoru izvan seljačkog gospodarstva (Ružić, P. 2005).

3.3.1 Agroturizam

Kako navode (Grgić I., Zrakić M., Gudelj-Velaga A. 2015.), odmor na seljačkom gospodarstvu (registriranom obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, poljoprivrednom obrtu, poljoprivrednom trgovačkom društvu d.o.o. ili d.d.) s korištenjem usluge smještaja, prehrane, pića, zabave, rekreacije i dr. u obiteljskim zgradama ili drugim smještajnim objektima (kamp, pansion, hotel) u okviru seljačkog gospodarstva naziva se seljački turizam ili agroturizam. Preduvjeti za formiranje agroturizma su prirodni i kulturni resursi, bez kojih se ovaj oblik turizma ne bi mogao razvijati. Prepoznatljiv je zbog jedinstvenosti prirodnih krajolika i tradicionalnih sela u kojima su smješteni agroturizmi, a najčešće se javlja u obliku kamene kuće.

Agroturizam predstavlja oblik turizma koji je ukorijenjen u lokalnoj zajednici i temeljen na njenim geografskim obilježjima, tradiciji, kulturi i običajima. Razlika između pojmova ruralni turizam i agroturizam je u kriteriju prema kojemu se definira, pa tako ruralni turizam obuhvaća turističku aktivnost u ruralnim prostorima, dok agroturizam predstavlja povezivanje poljoprivrednih i turističkih aktivnosti na gospodarstvu ističu (Grgić I., Zrakić M., Gudelj-Velaga A. 2015.).

3.3.2 Ostali oblici ruralnog turizma

Oblici ruralnog turizma nastaju iz resursa jednog područja, odnosno iz posebnosti koje nude relativno područje. Postoje mnogobrojne i različite vrste ruralnog turizma kojima pripadaju rezidencijalni turizam, zavičajni, nostalgičarski, zdravstveni, gastronomski, eno gastronomski, kulturni, vjerski, sportski, rekreacijski, avanturistički, lovni, ribolovni, edukacijski, poslovni, tranzitni, kamping, nautički, turizam zaštićenih dijelova prirode i ekoturizam (Geić, S. 2011).

U navedenim oblicima turizma prisutne su i mnoge druge podvrste turizma poput zimskog, planinskog i biciklističkog. Ovi se oblici diferenciraju s obzirom na one koji imaju uobičajenu formu, tj. promet se konstantno evidentira u raznim smještajnim objektima i one izvan uobičajene forme, tj. promet se ne može evidentirati ili se teško evidentira.

3.4. Planinarenje kao oblik turističke ponude i slobodnog vremena

Kvalitativno korištenje slobodnog vremena događa se u dokolici, a ona je vrijeme oslobođeno od svih obveza, uključujući i obiteljske, socijalne i zadovoljenje fizioloških potreba. Dokolica je vrijeme u kojem se čovjek može svojevoljno baviti aktivnostima svog interesa, primjerice, može se odmarati, zabavljati, obrazovati ili baviti stvaralačkim aktivnostima (Kuščer, K., Mihalič, T. 2006.). Mogućnost za kvalitetno provođenje dokolice nudi turizam, sport, kultura i druga ponuda. Turistička dokolica je idealno vrijeme za rekreacijske aktivnosti, a upravo je rekreacija glavni motiv suvremenih turističkih kretanja (Čaplar, A. 2011.). Ponuda rekreativnih sadržaja je nužna za neku turističku destinaciju, područje ili zemlju.

Sportsko-rekreacijski sadržaji imaju sve važnije mjesto u turističkoj ponudi, a provodi se trima osnovnim oblicima aktivnosti slobodnim korištenjem prirodnih resursa i sportskih

objekata, organiziranim oblicima sportsko-rekreacijskih aktivnosti, te programiranim oblicima sportsko-rekreacijskih aktivnosti (Poljak, Ž. 2008.). Sportsko rekreacijske aktivnosti provode se i planinarenjem. U planinama najčešće su pet tehnika kretanja navodi (Relac, M. 1987.):

- Pješaćenje
- planinarenje,
- penjanje,
- planinsko skijanje
- brdski biciklizam.

Planinarenje je širok pojam koji označava sve aspekte boravka i aktivnosti u planinama, ono je način i stil života. Planinarenje jedan je od oblika aktivnog odmora i kvalitetnog provođenja dokolice. Bavljenje planinarenjem u čovjeku razvija mnoge dobre osobine: snalažljivost, hrabrost, požrtvornost, prilagodljivost, fizičku izdržljivost, društvenost, smisao za razumijevanje ljudi i prirode, domoljublje, ističe (Geić, S. 2011).

Motivi za bavljenjem planinarstvom (Bartoluci M., Škorić S., Starešinić Z. 2016):

- Kretanje i boravak u planinama su osmišljeni način provođenja slobodnog vremena radi osobnog užitka.
- Zdravstvene koristi poput aktiviranje mišića, poticanje uzimanja kisika i cirkulacije krvi te suzbijanje nepoželjnih učinaka suvremenog života.
- Socijalne koristi poput poboljšanja psihičkog stanja jer je gotovo svaki planinarski izlet o prožet emotivnim doživljajima.

Kako bi se neko putovanje moglo nazvati planinarskim mora zadovoljiti slijedeće kriterije: odredište putovanja je u planini, putovanje uključuje kretanje u planini, te ako putovanje poduzima skupina ljudi putovanje vodi vodič koji vodi brigu o kretanju i funkcioniranju skupine¹. Prema trajanju i složenosti, planinarska putovanja mogu biti izleti, ture i ekspedicije.

Planinarska putovanja razlikovati možemo i prema pristupačnosti, pa tako ona mogu biti otvorenog ili zatvorenog tipa (Relac, M. 1987.).

¹Hps, dostupno na; <http://www.hps.hr/hp-arhiva/198207.pdf>, (29.10.2018.)

3.4.1. Planinarenje kao oblik turizma, sporta i kulture

Planinarenje je sport u širem, ali ne i u užem smislu. U užem smislu sport podrazumijeva natjecateljsku borbu radi dokazivanja tjelesne spremnosti i vještine, dok planinarenje ne posjeduje natjecateljski karakter (Kuščer, K., Mihalič, T. 2006.). Kada promatramo širu definiciju sporta prema kojoj je sport oblik kulture zasnovan na tjelesnoj aktivnosti kojoj je cilj poboljšanje zdravlja tada sport u potpunosti obuhvaća planinarenje. Iako se mnogi planinari ne osjećaju kao turisti jer se ne kreću uobičajenim turističkim rutama, planinarstvo jest dio turizma jer obuhvaća sve komponente njegovih definicija. Planinari odlaze na putovanje bez cilja obavljanja neke privredne djelatnosti. Prema svojim karakteristikama planinarstvo se može promatrati kao oblik pustolovnog turizma.

3.4.2. Planinska infrastruktura objekata i putova

Planinarsku infrastrukturu čine objekti koji su uređeni za potrebe boravka u planinama, a uključuju planinarske putove i obilaznice, planinarske kuće i druge objekte poput obilježja vrhova, razgledanih stupova, spremišta, nadstrešnice, sanitarne čvorove i dr. Uz objekte koji se nalaze u planinama, u planinarsku infrastrukturu mogu se svrstati i objekti koje koriste planinari, a smješteni su podalje od planina, poput planinarskih udruga u gradovima ili naseljima navodi (Kuščer, K., Mihalič, T. 2006.).

Planinarski putovi su putovi koji su markirani kako bi planinari i drugi korisnici sigurno i što lakše stigli do cilja u planini, bio to vrh planine, planinarski dom ili neko drugo odredište u planini, to je uzak pojas zemljišta uređen za kretanje u planini (Kuščer, K., Mihalič, T. 2006.). Planinarski putovi mogu voditi šumskim bespućem, stijenama, šumskim stazama, kolnim putevima, makadamskim ili asfaltnim cestama². S obzirom na kvalitetu trase i održavanju markacija, putove možemo svrstati u slijedeće kategorije: potrebne i dobro održavane, potrebne, a loše održavane, nepotrebne, a dobro održavane, te nepotrebne i loše održavane objašnjava (Poljak, Ž. 2008.). Planinarskom obilaznicom može se proglasiti određen put, splet putova ili zbir međusobno povezanih točaka u planini na nekom određenom području ili povezani nekim jedinstvenim konceptom.

²Hps, dostupno na; <http://www.hps.hr/hp-arhiva/198207.pdf>, (29.10.2018.)

Planinarski objekti hrvatske planinarske udruge su domovi, kuće, skloništa, razgledane piramide, nadstrešnice, označeni planinarki putevi i osigurani planinarski putevi. Planinarski objekti u užem smislu su planinarski domovi, planinarske kuće i planinarska skloništa koji planinarima i drugim posjetiteljima pružaju usluge smještaja i prenoćišta, a prema odluci njihova upravljača u njima se može obavljati prodaja hrane, pića te ostale robe i usluga primjerenih takvim objektima i planinarskoj djelatnosti (Geić, S. 2011).

Planinarske kuće čine boravak u planinama pristupačnim, a razlikujemo tri vrste: planinarski dom, planinarska kuća i planinarsko sklonište. Planinarski objekt koji je otvoren samo nedjeljom ne smatra se planinarski domom, već se naziva planinarskom kućom. Planinarska kuća (u užem smislu) je planinarski objekt koji je otvoren samo povremeno. Dok planinarski dom radi vikendom, blagdanima ili stalno, a pruža ponudu hrane i pića. Opskrbljenost planinarskih objekata može biti stala, sezonska, vikendima i praznicima, te povremena. Planinarska skloništa su u pravilu neopskrbljeni planinarski objekt objašnjava (Kuščer, K., Mihalič, T. 2006.).

3.5. Planinarsko turistička ponuda Hrvatske

Hrvatske planine pružaju niz mogućnosti za aktivno provođenje slobodnog vremena. Općenito u Hrvatskoj razlikujemo dva tipa planina i gorja, ona u kontinentalnoj hrvatskoj pretežno su stare planine i gorja prema postanku, prekrivena gustim šumama, dok planine Istre, Gorskog kotara, Dalmacije i Like Pripadaju Dinarskom gorju. Planinama hrvatske protežu se tisuće kilometara markiranih planinarskih staza od kojih su mnoge organizirane u planinarske obilaznice. Mnoge hrvatske planine zbog svoje vapnenačke građe obiluju krškim oblicima, a među njima i jamama i špiljama koje omogućuju speleološke aktivnosti.

Velike stjenovite vertikale pružaju mogućnosti sportskog i slobodnog penjanja, na mnogim stijenama čak čitave godine. Na lokacijama određene konfiguracije terena i mikroklime moguća su padobranska jedrenja. U Hrvatskoj uglavnom razlikujemo planine i gore sa dva područja: planine koje pripadaju Dinarskom gorju i planine i gore panonskog i peripanonskog prostora. Planine koje pripadaju Dinarskom gorju karakterizira njihov krški reljef i smjer protezanja sjeverozapad-jugoistok i to uzduž Jadranske obale u nekoliko nizova. Planine kontinentalne Hrvatske najčešće su stare geološke građe, blaže strmine i niže visine.

Planine koje pripadaju Dinarskom gorju, tipičnih su dubokih krških oblika sa oskudicom vode, siromašnom vegetacijom, te razmjerno surovom klimom. Ove planine po postanku su mlade, te uglavnom građene od vapnenca koji je ponajviše oblikovan fluviokrškim procesima, tj. djelovanjem vode. Planine i gore koje pripadaju Dinarskom gorju u Hrvatskoj nalaze se u Gorskom kotaru, Istri, Lici, Dalmaciji, Dalmatinskoj zagori i na otocima. Istaknute planinske destinacije Gorskog kotara su **Klek, Bjelolasica, Bijele i Samarske stijene, Bitoraj, Viševica, Kobinjak, Medvidak, Tuhobić, Risnjak i Obruč, odnosno „Grobničke Alpe** (Čaplar, A. 2011).

Istrom dominira Učka, a istaknuta je i Ćićarija. Najistaknutija planina Dinarskog niza je zasigurno Velebit. U Lici ističu se **Lička Plješivica, Ozeblin, Kremen i Poštak**. U Dalmatinskoj zagori dominiraju krševite planine **Dinara, Troglav, Kamešnica, Promina i Svilaja**. U Središnjoj Dalmaciji smještene su krševite gore **Trtar** u blizini Šibenika i **Kozjak**, te planine **Mosor, Poljička planina i Omiška Dinara**, te glomazna stjenovita planina **Biokovo**. Na samom jugu Hrvatske ističu se **Sveti Ilija na Pelješcu i Sniježnica** (Čaplar, A. 2011.). Jadranski otoci također imaju svoje istaknute vrhove, većinom viši od 500 metara nadmorske visine. Svojim vrhovima istaknuti su otoci: Krk, Cres, Lošinj, Rab, Pag, Brač, Hvar, Vis i Mljet (Poljak, Ž 2007.).

U Slavoniji ističe se **Papuk, Krndija, Psunj, Bilogora, Moslavačka gora, Požeška gora i Dilj gora**. Hrvatskim zagorjem ističu se gore: **Strahinjščica, Kalnik, Ravna gora i Kostelsko gorje**, a poznata po mnogim starim gradinama je planina **Ivanščica**. Na zagrebačkom području uzdiže se **Medvednica, Samoborsko gorje i Žumberak**. Na karlovačkom području, Banovini i Kordunu istaknute su **Petrova i Zrinska gora**, te **Vodenica i Vinica** (Poljak, Ž 2007.).

Najpopularnije i planinarski najuređenija odredišta nalaze se u blizini Zagreba – **Medvednica i Samoborsko gorje**. Također važno mjesto zauzimaju planine Hrvatskog zagorja **Kalnik, Ivanščica, i Ravna gora**. Gorski kotar je prostrano planinsko područje koje planinare privlači nizom atraktivnih planinarskih odredišta poput **Bijelih i Samarskih stijena** na području **Velike Kapele, te Klek, Risnjak i Bjelolasica**. Najviše i najljepše planine Hrvatske nalaze se uz jadransku obalu – **Učka i Ćićarija** u Istri, **Snježnik** u Hrvatskom primorju, **Velebit** i planine Dalmacije poput **Biokova, Kozjaka i Mosora**. U zaleđu uzdižu se **Svilaja, Promina,**

Kamešnica, te planina s najvišim vrhom u Hrvatskoj – **Dinara**. Posebno zanimljive zbog vidika na more i priobalne planine su hrvatske otočne planine (Čaplar, A. 2011).

3.5.1. Planinarski putovi, staze, objekti u Hrvatskoj

U Hrvatskoj se planinarki putevi počinju uređivati krajem 19. stoljeća, a standardna markacija se počela koristiti između dva svjetska rata³. Procjenjuje se da je ukupna dužina markiranih planinarskih putova u Hrvatskoj više od 6000 kilometara. Ukupna visinska razlika putova iznosi 500 000 metara, a da bi se sve staze obišle bilo bi potrebno više od 2500 sati hoda, tj. više od 104 dana⁴. Najimpozantnija planinarska staza u Hrvatskoj je zasigurno **Premužićeva staza**. Prva hrvatska planinarska obilaznica bila je **Slavonska planinarska transverzala**, otvorena 1957. godine, a do danas u Hrvatskoj je otvoreno više od sto planinarskih obilaznica⁵. Premužićevom stazom se tvori **Velebitski planinarski put**. Ovo je najpopularnija obilaznica u Hrvatskoj koja se može obići za tjedan dana i ima 20 kontrolnih točaka (Poljak, Ž 2007.). Istaknute planinarske obilaznice su i **Kapelski planinarski put** s 10 kontrolnih točaka koji se može proći za 3 dana, a glavne atrakcije su stjenoviti vrhovi Bjelolasice, te Samarske, Bijele i Kolovratske stijene. Na putu su četiri planinarska doma i dva skloništa. **Goranski planinarski put** broji 41 kontrolne točke, duljine je 280 kilometara i uglavnom kružnog oblika. Vodi kroz najviše vrhove Gorskog kotara i mnoge goranske atrakтивности.

Kružna trasa **Zagorskog planinarskog puta** obuhvaća planine Hrvatskog zagorja sa 25 kontrolnih točaka koje se mogu obići u etapama u tjedan dana⁶. **Istarski planinarski put** ujedinjuje zapadnu i istočnu Istru svojom dužinom od 170 kilometara i 27 kontrolnih točaka, a glavne atrakcije na putu su slikoviti gradići na brežuljcima te vrhovi Ćićarije i Učke. Planinama srednje Dalmacije trasiran je **Planinarski put Dalmacije** u dužini od oko 120 kilometara, a vodi preko Opora, Kozjaka, Mosora, Omiške dinare i Biokova sve do doline Neretve. Kroz Međimurske gorice vodi vezna obilaznica **Međimurski planinarski put** sa ukupno 7 kontrolnih točaka. Obilaznicom od 13 kontrolnih točaka povezana su najljepša lička planinarska odredišta, obilaznica je nazvana **Lički gorski biseri** (Čaplar, A. 2011).

³MPPI, dostupno na; http://www.mppi.hr/UserDocsImages/HAC_SESTANOVAC_HR.pdf, (30.10.2018.)

⁴MPPI, dostupno na; http://www.mppi.hr/UserDocsImages/HAC_SESTANOVAC_HR.pdf, (30.10.2018.)

⁵Croatia hr., dostupno na; <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/mosor>, (30.10.2018.)

⁶Croatia hr., dostupno na; <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/mosor>, (30.10.2018.)

Planinarski put Medvednicom sa 7 kontrolnih točaka može se obići u dva dana, a kružni planinarski put **Samoborska planinarska obilaznica** sa njenih 17 kontrolnih točaka može se proći u vikend. Uz središnji hrvatsku planinarsku obilaznicu, otvorene su dvije tematske obilaznice: **Hrvatske planinarske kuće** i **Najviši vrhovi hrvatskih županija** (Čaplar, A. 2011). Danas je u Hrvatskoj u funkciji 150 planinarskih domova, kuća i skloništa. Zbog blizine Zagreba, Medvednica prednjači sa 15 planinarskih kuća. Razmjerno najviše planinarskih kuća smješteno je u Hrvatskom zagorju, među njima su istaknuti planinarski domovi Pasarićeva kuća na Ivanšćici, Filićev dom na Ravnoj gori i planinarski dom na Kalniku.

Prvi veći planinarski dom u Gorskom kotaru izgrađen je 1932. godine na Risnjaku Schlosserov dom. Bitan planinarski dom za alpiniste je planinarski dom na Kleku do čije su izgradnje 1958. godine alpinisti morali noćiti u obližnji zaseocima⁷. Neobičan prizor pruža Ratkovo sklonište u Samarskim stijenama koje su u šupljini vertikalne stijene izgradili studenti članovi zagrebačkog planinarskog društva Velebit 1952. godine. Planinarske kuće na Velebitu posebno su važne jer su polazna točka za izlete na najviše velebitske vrhove i omogućuju višednevni boravak u planini, među njima su najistaknutiji planinarski domovi Zavižan, Ravni dabar i Paklenica⁸.

⁷Croatia hr., dostupno na; <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/mosor>, (30.10.2018.)

⁸Croatia hr., dostupno na; <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/mosor>, (30.10.2018.)

4. PLANINARSKA INFRASTRUKTURA I OBILJEŽJA PLANINE MOSOR

Planina Mosor je primorska planina u srednjoj Dalmaciji, u Hrvatskoj. Proteže se u smjeru paralelnim s morskom obalnom linijom od Splita i Kliškog prijevoja (360 m n.v.) na sjeverozapadu, sve do rijeke Cetine na jugoistoku (Pešić N. 2006.). Zahvaljujući visini, pruža iznimne vidike prema pučini i otocima. Visoki vrhovi Mosora nemaju okomitih stijena kao mnogi alpski vrhovi niti bogatih šuma kao planine u unutrašnjosti, ali imaju sve ono što je potrebno da svakoga ljubitelja planina prvi put oduševi, a zatim uvijek iznova privlači k sebi. Glavnu okosnicu čini izrazit stjenovit hrbat, bijel od golog vapnenačkog kamena, s kojeg se na obje strane spuštaju strme stjenovite padine.

Sjevernu padinu odlikuju brojne škrape, duboke vrtache i krške jame, posebno oko izdvojenog vrha Jabukovca, a južnu padinu terasaste udoline. Zapadni dio Mosora čini dio grebena koji se proteže od Klisa do Ljubljanskog prijevoja, a najviši na tom dijelu su vrhovi Debelo brdo, Plišivac i Kunjevod. Središnji, najviši i najposjećeniji dio Mosora je područje oko istaknutoga grebena na kojem se ističu vrhovi Ljubljan i Veliki Kabal. Istočni Mosor pruža se od prijevoja Ljuto kame sve do rijeke Cetine, a na njemu se nižu vrhovi Botajna, Sveti Jure (Kozik) i Lišnica⁹. Podrijetlo naziva Mosor ima nekoliko tumačenja.

Današnji naziv je izvorno antički i potječe od naziva *MonsMassarum*, latiniziranog ilirskog *oronima*, izvedenog od ilirskih riječi *mol*-brdo i *sor*- izvor. Starogrčki naziv je *MassaronOros*. Po nestručnim laičkim tumačenjima, nastao bi od navodnoga francuskog "*monsd'or*" - zlatna planina (Poljak, Ž. 2008.). Planina je vapnenačkog sastava, s velikim brojem jama i špilja. Pretežito je ogoljela s niskom vegetacijom. Na Mosoru se nalaze nalazišta boksita. Najviši vrh je Veliki Kabal (1339 m). Ostale specifične točke na glavnom grebenu su vrh na kojem je Vickov stup (1325 m), vrh Sveti Jure (1319 m) s istoimenom kapelicom na vrhu, Debelo brdo (1044 m), najzapadniji istaknuti vrh Mosora, i dr.(Pavich, A. 2006.).

⁹Croatia hr., dostupno na; <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/mosor>, (30.10.2018.)

Mali Mosor je brdo, smješteno sa sjeverne strane planine Mosora na području gornjih Poljica. Najviši vrh je Visoki umac, 695 m. Sa sjeverozapadne strane Malog Mosora se nalazi selo Liska, zapadno su selo Kotlenice, sjeverno od njega je selo Bisko, a istočno od njega je selo Donji Dolac. Jugozadno se nalazi poznata špilja Vranjača. Sjeverozapadna je granica s Gornjim Poljicima. Iznad 600 m nadmorske visine nema stalno naseljenih mjesta. U pozadini planine je najviši greben Mosora, s najvišim vrhom Veliki Kabal. U prednjem planu desno prvo je brdo Sridivica (433 m), poznato među lokalnim stanovništvom kao Markovača. Iza Markovače, u smjeru glavnog grebena Mosora nalazi se Gradac brdo¹⁰. Par kuća koje se vide na lijevoj strani pripadaju naselju Žrnovnica.

4.1. Prirodne i zemljopisne značajke planine Mosor

Glavne reljefne cjeline Mosora i najviši vrhovi (Pavich, A. 2006):

- Zapadni dio: Debelo brdo (1044 m) - Plišivac (1053 m)
- Središnji dio: Ljubljan (1262 m) - Vickov stup (1325 m) - Kabal (1339 m)
- Istočni dio: Botajna (1196 m) - Kozik-Sveti Jure (1319 m) - Kupinovac (1002 m) - Lišnica (950 m)

Klis je planinski prijevoj, koji se nalazi između brda Kozjaka i planine Mosora, na nadmorskoj visini od 360 m. Na južnoj strani tog prijevoja se nalazi naselja koja tvore Klis, te se cestom dalje ide u Solin, Kaštela, Trogir i Split. Sa sjeverne strane ovog prijevoja se nalazi Dugopolje.

Zbog iznimne strateške važnosti ovog prijevoja, na brdu poviše Klis-Varoši i Klis-Megdana je sagrađena kliška tvrđava. Budući preko njega vodi izravna veza unutrašnjosti s jadranskim primorjem, izložen je snažnoj buri "kliška bura". Na Mosoru i u njegovom podnožju nalaze se mnogobrojne špije i jame. Zbog svoje vapnenačke građe Mosor oskudijeva vodom. Na Mosoru se nalaze sljedeći izvori:

- Živica
- Sedernik
- Ljuvač
- Studenac
- Trpošnjik.

¹⁰Hps, dostupno na; <http://www.hps.hr/hp-arhiva/198207.pdf>, (29.10.2018.)

Špilja Vranjača; špilja smještena u podnožju središnjeg dijela planine Mosor, s njene sjeverne strane, kod sela Kotlenice, na području Dugopolja, kraj Splita. Pristup špilji je moguć iz smjera Dugopolja, a do špilje vodi 300 metara duga makadamska cesta koja se u Kotlenicama, u zaseoku Punde, odvaja od glavne ceste kroz Kotlenice. Ulazna dvorana špilje je bila poznata mještanima Dugopolja još u 19. stoljeću. Drugu dvoranu je 1903. otkrio Stipe Punda, vlasnik zemljišta na kojem se špilja nalazi. Profesor Umberto Girometta zaslužan je za propagiranje ljepota špilje, zbog kojih je otvorena za posjetitelje 1929. godine. Špilja s sastoji od dvije dvorane. Ulazna dvorana nema sija, a iz nje se kroz mali prirodni hodnik ulazi u drugu dvoranu, prepunu sigastih ukrasa raznih oblika i boja. Druga dvorana obiluje stalaktitima i stalagmitima. Ukupna dužina špiljskih kanala iznosi oko 360 metara objašnjava (Pešić N. 2006.). Temperatura unutar špilje identična je u svako doba godine i iznosi 15°C. Špilja ima uređene stepenice, konope postavljene duž stepenica i staze za posjetitelje, postavljenu rasvjetu, vrata i nadzornu službu.

Slika 4.1. Špilja Vranjača

Izvor; <http://www.zvono.eu/portal/na-sva-zvona/zvono-u-gostima/6290-spilja-vranjaca-tek-sada-u-turistickim-mapama>, (12.11.2018.)

Ostale jame i špilje¹¹:

- Špilja Malo razdolje
- Miličevića špilja
- jama Snižnica
- jama Ledenica
- jama Javorska 1
- jama Javorska 2
- Strmička jama 1

¹¹HPD Mosor, dostupno na; http://www.hpd-mosor.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=16, (29.10.2018.)

- Strmička jama 2
- Gajina jama
- Đuderina jama.

4.2. Kulturno povijesna baština Mosora

Poljica¹² su bila administrativno područje pod samoupravom puka Poljica koji je svoju samostalnost- zapravo široku autonomiju srednjovjekovnog tipa- baštinilo od 13.stoljeća do okupacije Napoleonove vojske početkom 19.stoljeća. Naziv „Poljica“ potječe od brojnih polja koja su se smjestila oko planine Mosor. Sastoje se od Donjih, Srednjih i Gornjih Poljica, a drevna poljička knežija je bila podjeljena 12 katuna, koji su nosili imena dvanaest većih poljičkih sela. Svaki katun je u rano jutro na dan svetog Jure (23. travnja) birao svog katunara, a oni su, nakon vjerske svečanosti na Gracu (u Gatima), silazili zajedno s narodom u Podgradac i birali velikog kneza za jednu godinu.

Tradicionalne poljičke katune čine:

- Gornja Poljica: Dolac gornji i Gornje Polje
- Srednja Poljica: Kostanje, Zvečanje, Čišla, Gata, Dubrava, Sitno i Srinjine
- Donja Poljica: Duće, Jesenice i Podstrana

Granice Poljičke Republike određene su Poljičkim statutom 1482.g.:¹³

„Počimljući od zapada i od mora di stecaet se rika Žnovnica, uz brdo prvo Stojni Kamin, pod Kaminom uprav k moru, a gori uz riku Vrilo Žnovnice, uprav Pećica, granica na Ošlji art, granica voda Sedrenik. Peć u Krivica, granica Kučišća, granica u Konjevodu, granica Trnova kamenica, granica Obišeni dub, kod njega granica Vladavića dubrava, brdo Samolek, mali Konačnik, Cetina pod Gardun. Pak niz Cetinu uprav izpod sela Čaporic, ispod sela Ugljani, niz Cetinu, ali posrid rike u Blato od Radobilje, niz riku pod Kreševo, pod selo Katuni, sve niz riku u Perućicu, pod grad Zadvarje, niz riku pod Slime u Kućice, niz riku pod Miric, Viseć, Medviju, niz riku prid grad Omiš. Pak u more, a niz more do Stobreča aliti u riku Žnovnicu.“

¹²Wikipedia.org., dostupno na; https://hr.wikipedia.org/wiki/Poljička_Republika#cite_note-2

¹³Sitno.4mg.com., dostupno na; <http://www.sitno.4mg.com/smjestaj.htm>

Jadro (lat. *Iader*), također i Solinčica, rijeka u Splitsko-dalmatinskoj županiji koja izvire na području Klisa, a teče kroz grad Solin. Izvor joj je oko 9 kilometara od grada Splita. Izvire u podnožju planine Mosor, na području općine Klis, i teče solinskim poljem. Duljine je 4,5 km, nema pritoka, no iznimno je bogata vodom, pa tako napaja vodom i Split, Kaštela i Trogir (Alduk I. 2013.). Utječe u Jadransko more, na području Kaštelanskog zaljeva. Solinjani Jadro zovu i "Solinska rika".

Izvor rijeke Jadra koristio se još u antici za opskrbu vodom, putem akvadukta, rimske Salone i Dioklecijanove palače. Zbog njena značaja i događaja iz starohrvatske povijesti, naziva ju se i hrvatskim Jordanom. Na njoj se nalazi Gospin Otok na kojem je hrvatski povjesničar i arheolog don Frane Bulić (1846.-1934.) otkrio brojne nalaze iz starohrvatskog razdoblja, uključujući ulomke s epitaform na sarkofagu kraljice Jelene (976.), značajne za utvrđivanje kronologije srednjovjekovne hrvatske povijesti i rodoslovlje dinastije Trpimirovića ističe (Pavich, A. 2006). Odlukom Skupštine općine Split od 22.3.1984. godine gornji tok rijeke Jadro zaštićen je u kategoriji posebni ihtiološki rezervat. Površina rezervata je oko 7,8 ha, a obuhvaća vodotok i obalu rijeke Jadro od izvora do Uvodića mosta.

Slika 4.2.1. Rijeka Jadro izvor

Izvor; https://www.dinarskogorje.com/uploads/4/1/3/3/41338573/img-1038_orig.jpg, (12.11.2018.)

Žrnovnica je kraća krška rijeka koja izvire u podnožju Mosora i u svom toku protječe Splitsko-dalmatinskom županijom. Lokalno ju stanovništvo zove Ríka. Ukupna je duljina

rijeke 4.800 metara¹⁴. Žrnovnica je rijeka bržeg toka s manjim slapovima i dosta brzaka. Teče kroz istoimeno mjesto i ulijeva se u more kod Stobreča, nekoliko kilometara od Splita u smjeru Omiša. U svom gornjem toku Žrnovnica prolazi kroz kanjon koji je slabo dostupan ljudima, pa je zato taj dio najočuvaniji. Donjim dijelom obale rijeke napravljena je šetnica, a ostatak obale obrastao je vrbom i smokvom s malo vodene vegetacije.

U gornjem dijelu, uz najzastupljeniju kalifornijsku pastrvu i jegulju, živi i jako ugrožena mekousna pastrva solinka (*Salmothymus obtusirostris salonitana*). Naselje Žrnovnica smjestilo se ispod planine Mosora (Veliki kabal, 1339 m) sa sjevera, Markovače - kako ovdje zovu najzapadniji vrh poljičkog brda Sridivice (328 m) s jugoistoka, te Peruna (441 m) s juga; iz povijesnih je razloga važan brežuljak Gračić (131 m) na sjeveroistoku, dok je brdo Drobnuš na sjeverozapadu (Pavich, A. 2006).

Slika 4.2.2. Rijeka Žrnovica

Izvor; https://www.dinarskogorje.com/uploads/4/1/3/3/41338573/img-1084_orig.jpg, (12.11.2018.)

Brdo Gračić (131 m) najznačajniji je arheološki lokalitet u Žrnovnici. Kontinuitet života na tom prostoru ide od prahistorije do današnjih dana. Najveći broj arheoloških nalaza potječe iz antike, iz vremena principata i dominata. Autor raspravlja o nalazima kasnoantičkog novca i ulomcima kamenog crkvenog namještaja. Oni su dokaz postojanja značajnog kasnoantičkog naselja (refugija) i ranokršćanske crkve na mjestu današnje Crkve sv. Mihovila. Važnost i naseljenost ovog položaja i u kasnijim vremenima, u doba predromanike, pokazuju nalazi

¹⁴Croatia hr., dostupno na; <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/mosor>, (30.10.2018.)

ranosrednjovjekovnog nakita. Kula u Dvorima sagrađena u vrijeme turske vlasti na ovome području u 17. stoljeću sagrađio solinski spahija Ahmed-aga Omerbašić.

Slika 4.2.3. Kula u Dvorima

Izvor; https://www.dinarskogorje.com/uploads/4/1/3/3/41338573/img-1083_orig.jpg, (14.11.2018.)

Na planini Mosor nalazi se Zvezdano selo Mosor¹⁵, s nekoliko teleskopa. Zvezdano selo Mosor smješteno je na brdu Makirina, na 700 metara nadmorske visine, od grada Splita udaljeno 22 kilometra. Dobri klimatski uvjeti, čist zrak i lijep pogled daju prednost u boravku i smještaju iako je objekt prvenstveno namijenjen za edukaciju mladeži iz astronomije, ekologije, povijesti, geografije, meteorologije, umjetnosti i raznih područja tehničke kulture.

Slika 4.2.4. Pogled na Split sa zvezdanog sela Mosor

Izvor; <http://lidija-photo.com/wp-content/gallery/2012/Zvezdano-selo-Mosor/zvezdano-selo-mosor-10.jpg>, (13.11.2018.)

¹⁵Zvezdano-selo.hr., dostupno na; <http://www.zvezdano-selo.hr/o-udruzi>

4.3. Planinarska infrastruktura objekata planine Mosor

Najviši vrh Mosora je 1339 m visoki Ljuti kamen ili Veliki Kabal. Usprkos relativno velikoj visini, vrh je lako dostupan izletnicima i rekreativcima. Do njega se može doći iz više smjerova, uspon traje od 2-4 sata, ovisno o odabranom putu. Na samom vrhu je podignut drveni križ ispod kojega su uređene betonske klupe i stolovi za odmor. Jedan od najpopularnijih vrhova na mosorskom grebenu je Vickov stup (1325 m), na kome se, iznad planinarskog doma Umberto Girometta, nalazi planinarsko sklonište.

Sklonište Vickov stup je deseterokutna kula, promjera 2 m, visine 3 m, sastavljena od čeličnih ploča, sapeta čeličnom užadi za okolne stijene da je vjetar ne odnese. U njoj može sjesti, i od nevremena se zakloniti, devet planinara. Podignut je velikim entuzijazmom članova tadašnjeg Arsenala, planinarske sekcije Radničkog sportskog društva Brodosplita (danas Planinarski klub Split), što objašnjava njegovu specifičnu građu i konstrukciju (otpadni brodski limovi, užad) tijekom 1952. a svečano otvoren pred 200 nazočnih 27.VII.1952. (Pavich, A. 2006).

Ime je dobio po Vicku Krstuloviću, splitskom radniku sa škvera, revolucionaru, partizanu, prvom hrvatskom ministru unutarnjih poslova nakon 2. sv. rata, a u vrijeme otvorenja skloništa Girometta je bio predsjednik prezidija Sabora. Na vrhu Sveti Jure (1319 m) nalazi se istoimena rimokatolička kapelica. Debelo brdo je najzapadniji istaknuti vrh na Mosoru i, zahvaljujući položaju, jedan od najljepših vidikovaca na toj planini. S vrha se pruža iznimno lijep vidik na Klis, Solin i Split te na impresivni masiv Mosora. Debelo brdo je podosta udaljeno od glavnih prometnica pa zahtijeva višesatne prilaze. Za blagdan Tri kralja 6.1. već tradicionalno dugi niz godina Stanica planinarskih vodiča Split organizira uspon na Debelo brdo.

č

- Klis Grlo – Debelo brdo 2.30 h; Najkraći je prilaz Debelom brdu je iz Klisa (Klis Grlo) po trasi Solinskog planinarskog puta, no na tom putu treba savladati veliku visinsku razliku.
- Usponi preko Lugarnice; Sitno Gornje - pl. kuća Lugarnica – Debelo brdo 4 h
- Žrnovnica – pl. kuća Lugarnica – Debelo brdo 4 h.
- Planinarska kuća Lugarnica - Debelo brdo 2 h. Iako su prilazi preko nje duži, dobro je uporište za uspon na Debelo brdo planinarska kuća Lugarnica o kojoj se brine HPD

Mosor iz Splita. Do Lugarnice se najjednostavnije dolazi iz Sitno Gornjeg (na tom putu savladava se najmanja visinska razlika). Od Lugarnice do Debelog brda treba oko 2 sata hoda, ali put nije težak jer nema strmih uspona. Posjet Debelom brdu i Lugarnici može se jednostavno povezati s usponom na vrh Ljubljan koji je također kontrolna točka Hrvatske planinarske obilaznice (KT HPO-a) (Alduk I. 2013).

- Izvor Jadra – Poljičinumac – Debelo brdo

Slika 4.3.1. Planinarska markacija kod izvora Jadra, na početku staze za Debelo brdo

Izvor; https://www.dinarskogorje.com/uploads/4/1/3/3/41338573/img-1038_orig.jpg, (12.11.2018.)

Antoničin mlin

Obitelj Aljinović iz Žrnovnice uredila je stoljetnu mlinicu i u njoj melje brašno na tradicionalni način, kako se radilo mnoga stoljeća. Obitelj je u vlasništvu mlina posljednja 2 stoljeća. Uređeno je izletište i stara konoba u kojoj nude hranu (pršut, sir, sezonsko povrće, pastrve, domaće sokove i dr.) proizvedenu u vlastitom i drugim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Krajem sezone konoba se zatvara jer se članovi obitelji posvećuju radu u vlastitom OPG-u. No, tijekom cijele godine može se otići po brašno u Antoničin mlin i uživati u prirodi na izletištu uz rijeku. Žrnovnica je bila poznata po mnogobrojnim mlinicama pa su po brašno u mjesto dolazili ljudi iz okolnih poljičkih mjesta (Dubrava, Srinjine, Tugare, Dugi Rat), pa i udaljenijih Kaštela. Zanimljiva činjenica je da je mjesto Žrnovnica nazivo dobilo od riječi žrvanj, što znači mlinski kamen.

Planinarska kuća "Lugarnica" Mosor, Užinska kosa, 872 m

Planinarska kuća Lugarnica nalazi se u teško pristupačnom kršu na zapadnom dijelu Mosora, na Užinskoj kosi. Sagrađena je 1903. i služila je kao šumarska lugarnica. Stara lugarnica je 1994. stradala od udara groma, ali je nakon toga obnovljena (Poljak, Ž. 2008.). Kuća sada ima kuhinju sa štednjakom na drva i blagovaonicu, dnevni boravak, sobu sa skupnim ležajem na dvije etaže, pitku vodu i struju (agregat). Planinarska kuća je otvorena svakog vikenda, osim tijekom ljetnih mjeseci. Broj noćenja kapaciteta je 20 kreveta.

Slika 4.3.2. Planinarska kuća Lugarnica Mosor

Izvor; <http://pksplit.hr/wp/wp-content/uploads/2013/03/Lugarnica06.jpg>, (13.11.2018.)

Planinarsko sklonište "Vickov stup" Mosor, 1325 m

Planinarsko sklonište Vickov stup metalni je deseterokutni stup promjera dva metra, sličan Aljaževu stupu na vrhu Triglava. Unutar stupa je klupa za odmor i upisna knjiga. Podigli su ga djelatnici splitskog brodogradilišta, a danas o njemu brinu članovi PK Split. Iako nije na najvišem vrhu, od njega se na sve strane širi pregledan vidik te je otvoren stalno.

Slika 4.3.3. Planinarsko sklonište Vickov stup Mosor

Izvor; Izvor; <http://pksplit.hr/wp/wp-content/uploads/2013/03/Lugarnica06.jpg>, (13.11.2018.)

Planinarsko sklonište "Hrvoje Dujmić" Mosor, Jabukovac, 1150 m

Planinarsko sklonište Hrvoje Dujmić nalazi se na teško pristupačnom visinskom području Jabukovca, na sjevernoj strani Mosora, ispod vrha Veliki Kabal. Sklonište je zapravo metalni kontejner, uređen za planinarske potrebe. Nalazi se na rubu slikovite travnate zaravni, uz put koji se iz Kotlenica mimo špilje Vranjače uspinje prema Velikom Kablu. Na području Jabukovca ima mnogo zanimljivih speleoloških objekata. Sklonište je nazvano po iznenadno preminulom splitskom planinaru i gorskom spašavatelju. Otvoreno je stalno. Broj kapaciteta je 10 kreveta.

Slika 4.3.4. Planinarsko sklonište "Hrvoje Dujmić" Mosor

Izvor; <http://www.dalmacijanews.hr/files/561166743bb0d905208b4869/1000>, (13.11.2018.)

Planinarski dom "UmbertoGirometta" Mosor, Ljuvač, 868 m

Planinarski dom »UmbertoGirometta« je zidana katnica u šumi iznad prostranog zelenog dolca Ljuvača, uz nepresušan i snažan izvor što ga spominje već Andrija Kačić Miošić u svom »Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga«. Dom je nazvan po popularnom predsjedniku HPD-ove podružnice Mosor koji je zaslužan za njegovu gradnju. Dom je pogodan za škole i tečajeve.

Otvoren je vikendom, a pruža hranu i piće. Broj kapaciteta noćenja je 82 kreveta. Mosor Film Festival se održava u samom srcu dalmatinske najposjećenije planine, na prostranoj livadi Ljuvač tik pod planinarskim domom „UmbertoGirometta“(Pešić N. 2006.). Ova zelena oaza je idealno mjesto za odmor duše i tijela čak i tijekom vrućih ljetnih mjeseci. Smještena je na nadmorskoj visini od 850 m i okružena gustom šumom crnog dalmatinskog bora, dok preko livade teče potočić Ljuvač koji se vodom napaja iz istoimenog izvora, pružajući dašak osvježanja brojnim posjetiteljima. Savršen kontrast okolnom ljutom kršu Mosora.

Slika 4.3.5. Planinarski dom "UmbertoGirometta" Mosor

Izvor; <https://www.pd-knezgrad.hr/static/media/uploads/fotogalerija/2015/mosor-ljubljana-v-kabal/P1300388.jpg>,
(13.11.2018.)

Planinarsko sklonište Kontejner Mosor, Ljuto kame, 1055 m

Planinarsko sklonište Kontejner smješteno je na j. strani Mosora, na proplanku četrdesetak metara od raskrižja staza za Ljuto kame i Donji Dolac, Botajnu i Sv. Juru (Kozik). Udaljeno je 1 h od planinarskog doma »UmbertoGirometta«. Budući da je dom »UmbertoGirometta«

radnim danom zatvoren, planinarsko sklonište Kontejner postalo je važna točka, osobito za one planinare koji žele proći uzduž cijelog Mosora. Osnovu skloništa čini montažni kontejner na koji su poslije dograđeni krov i veranda. Otvoreno je stalno. Ima kapacitet noćenja za 10 osoba.

Slika 4.3.6. Planinarsko sklonište Kontejner Mosor

Izvor; http://katun-dubrava.weebly.com/uploads/1/5/6/5/15657650/6664364_orig.jpg, (13.11.2018.)

Planinarska kuća Trpošnjik Mosor, iznad Gata, 970 m

Planinarska kuća Trpošnjik jednostavna je zidana kućica lijepo uklopljena u krševit teren koji ju okružuje. Nalazi se na jugoistočnom rubu Mosora, u području iznad Gata. Od kuće se pruža pregledan vidik na kanjon rijeke Cetine i omiško zaleđe. Otvorena je po dogovoru. Ima kapacitet noćenja za 10 osoba.

Slika 4.3.7. Planinarska kuća Trpošnjik Mosor

Izvor; <http://www.hps.hr/files/data/27/kuce.folder/planinarska-kuca-trposnjik.jpg>, (13.11.2018.)

4.4. Planinarenje i izleti Mosorom

Mosor od davnina privlači pozornost planinara, alpinista i speleologa. Za lijepih dana s vrhova Mosora pružaju se impresivni vidici na sve strane, no najljepše je promatrati prepoznatljive oblike grada Splita. Zahvaljujući bogatoj mreži markiranih putova mogući su vrlo raznovrsni izleti, od lakih poludnevničkih šetnji, do zahtjevnih višednevnih tura. Glavni prilazni putovi na vrhove Mosora počinju u poljičkom naselju Sitno Gornje, do kojega vozi redovna autobusna linija iz Splita. Do planinarskoga doma Umberto Girometta stiže se za manje od sat vremena uspona, a odatle dalje putokazi usmjeravaju dalje prema atraktivnim vrhovima i drugim odredištima. Za stanovnike Splita dnevni izlet na Mosor je tradicija duga više od 100 godina¹⁶.

Planinarenje i izleti po Mosoru provode se kroz ishodišna mjesta odnosno točke za planinare; Planinarski dom Umberto Girometta (n/v 868 m), vrh Osoje (n/v 1080 m), Ljubljana (n/v 1262 m), Vickov Stup (n/v 1325 m), Veliki Kabal (n/v 1339 m), pl. sklonište „Ljuto kame“ kontejner (n/v 1055 m), te pl. dom Umberto Girometta (n/v 868 m) (Pavich, A. 2006). Dužina staze 11,2 km. Najveći dio ove staze prolazi područjem označenom Osoje sve do križanja putova: gdje se lijevo odvaja put za Lugarnicu, desno za vrh Ljubljana. Koliko je ova staza lijepa i ugodna za planinarenje govori podatak, da je nakon prijeđenih 3 km savladana visinska razlika svega 200 m. Od ove točke, staza skreće oštro desno i ulazi u manji dolac, potom do prijevoja Osoje i križanje putova. Desno nastavlja put za Vickov Stup, lijevo za vrh Ljubljana.

Od ovog prijevoja ide završni uspon na Ljubljana, oštro uzbrdo, po kamenjaru obraslom makijom i na kraju, po velikim kamenim pločama do samog vrha. Od Ljubljana put se nastavlja prema Vickovom Stupu po relativno uskom hrptu. Od prijevoja Osoje do Vickovog Stupa na dužini grebena od 2 km – stiže se za 1 h i 20 minuta. Vickov stup (n/v 1325 m) ima oblik desetero straničnog kuta, promjera 2 m i šiljat vrh (Pešić N. 2006). Spojen je od željeznih ploča, postavljen na betonsku podlogu i pričvršćen čeličnim sajlama, nalik je Aljaževom stupu.

¹⁶HPD Mosor, dostupno na: http://www.hpd-mosor.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=16, (29.10.2018.)

Vrata i prozori izrađeni su u brodskom stilu. U unutrašnjosti stupa su klupe za odmor i upisna knjiga. Stup je vrlo privlačna točka jer svojim položajem, iako nije na najvišem vrhu, omogućuje širok vidik na sve strane, kao i s cijelog grebena. Posebno je zanimljiv pogled na krševiti Jabukovac. Od Vickovog Stupa slijedi stjenovita šetnja grebenom i opet skakutanje s kamena na kamen, a povremeno i s pomaganjem ruku do vrha Veliki Kabel. Veliki Kabal sa svojih 1339 m najviši je vrh Mosora, a izdaleka je prepoznatljiv po velikom drvenom križu koji je postavljen na njemu.

Tu su također, 2 betonska stola s klupama za odmor. Nekoliko metara od križa je metalna kutija sa žigom s vanjske strane kutije, dok je unutar kutije upisna knjiga. Sam vrh omogućava širok vidik na obje njegove strane i sve vrhove na hrptu Mosora. Od Vickovog Stupa do V. kabla 1 h hoda. Od V. Kabla slijedi spust stazom zvanom „Ljuto kame“, preko skloništa Kontejner do planinarskog doma Umberto Girometta. Ovaj naziv doista je opravdan, sve do raskrižja putova: gdje se staza lijevo odvaja za Donji Dolac, ravno za Kozik. Od ovog križanja napušta se krška divljina „Ljuto kame“ i nastavlja se pitomom, vrlo ugodnom stazom za hodanje sve do doma.

Slika 4.3.8. Planinarenje i izleti po planini Mosor

Izvor; http://www.pd-svjure.hr/wp-content/uploads/20170115_095338-1024x576.jpg, (14.11.2018.)

4.5. Biljni i životinjski svijet planine Mosor

S obzirom na visinu od preko 1000 m Mosor ima planinsku klimu. Biljni svijet Mosora dijeli se u nekoliko pojaseva. Na podnožju nalazimo mediteranske kulture i zimzelenu vegetaciju (zelenika, trslja, žuka, mirta, smrika, businj). Do visine 1000 m prostire se pojas bijelog graba, u kojem rastu i hrast međunac, crni jasen, maklen, rašeljka, smrdljika i drijen. Najviši je pojas bijeloga graba, koji seže do vrhova Mosora, a sadrži i bijeli jasen, tis, gorski javor, mušmulicu, mokljavi likovac, planinski brijest¹⁷. Biljni plast je kržljiv, a u višim predjelima vide se tek ostaci šuma. Svojim mirisom goletima posebnu čar daju kadulja, smilje i pelin.

Životinjski svijet na Mosoru je raznolik. Nekoliko neočekivanih pronalazaka je nađeno na Mosoru, kao što su čovječja ribica (*Proteus anguinus*), koja je pronađena 1979. godine u Đuderinoj jami kod Dugopolja, te endemska mosorska gušterica (*Lacerta mosorensis* Kolombatović) koja živi na višim predjelima. Brojne su zmijske i gušteri kao oštroglava gušterica, pomorska gušterica, obični zelembać, zidna tarantela, smeđi blavor, pepeljasti poskok, šarulja, ljuta crnokapica, obični modraš, pjegava crvenkapica, šara poljarica i bjelouška. Od relativno malog broja vodozemaca tu se mogu naći siva gubavica (*Bombina variegata*) te pjegavi daždevnjak, samo i uvijek blizu vode (Pavich, A. 2006).

Od glodavaca tu se može naći: miš stjenar, šumski miš, puh i smeđasta rovka. Od divljači na Mosoru živi zec, jazavac, tvor, lisica, lasica, kuna, vuk, divlja svinja, muflon, grivasti skakač i divokoza. Brojne su i ptičje vrste kao što su jarebica kamenjarka, fazan, galica čolice, gavran, sovoljuga buljina, sokol, jastreb, orao zmijar. Odlukom Skupštine Splitsko-dalmatinske županije od 21.12.2016. godine područje kanjona rijeke Cetine od prvog tunela na Planovu u Omišu do brane Prančevići, površine 6492,99 ha, zbog svoje bioraznolikosti, geomorfoloških i hidroloških vrijednosti zaštićeno je u kategoriji značajni krajobraz¹⁸.

Uredbom Vlade Republike Hrvatske o proglašenju ekološke mreže rijeka Cetina-kanjonski dio utvrđena je kao područje ekološke mreže pod šifrom HR2000929 u svrhu očuvanja morske paklare (*Petromyzon marinus*), cetinskog vijuna (*Cobitis dalmatina*), glavočića crnotrusa (*Pomatoschistus canestrini*), glavočića vodenjaka (*Knipowitschia panizzae*), žutog mukača (*Bombina variegata*), crvenkrpice (*Zamenis situla*), oštrulje (*Aulopyge huegelii*) te

¹⁷Dinarsko gorje, dostupno na: <https://www.dinarskogorje.com/mosor.html>, (29.10.2018.)

¹⁸Dinarsko gorje, dostupno na: <https://www.dinarskogorje.com/mosor.html>, (29.10.2018.)

stanišnih tipova karbonatnih stijena sa hzmofitskom vegetacijom i istočno submediteranskih suhih travnjaka (*Scorzonereta liavillosae*) (Pešić N. 2006). Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije - "More i krš" upravlja ovim područjem u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode. Za obavljanje djelatnosti u značajnom krajobrazu potrebno je od Ustanove ishoditi dopuštenje koje sadrži i uvjete zaštite prirode. Dopuštenje se izdaje na zahtjev. Za obavljanje radnji i aktivnosti u suprotnosti sa Zakonom o zaštiti prirode primjenjuju se prekršajne odredbe navedenog Zakona.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U ovom poglavlju rada pomoću odgovarajućih statističkih metoda na temelju relevantnih odgovora ispitati će se, kritički analizirati, utvrditi i interpretirati stavovi stanovnika Splitsko dalmatinske županije o turističkom potencijalu planine Mosor. Provest će se statistička analiza putem izrađenih tablica i grafova o mišljenju stanovnika Splitsko dalmatinske županije o turističkoj ponudi i potražnji planine Mosor. Poseban naglasak ispitanika bit će na njihovom znanju o samoj planini, turističkoj ponudi i potražnji planine, te razlozima motivima odlaska na planinu Mosor. Kroz njih će se saznati razlika o mišljenju ispitanika prema njihovim dohocima i dobnoj skupini.

Kroz ovaj dio rada će se ;

- Ispitati stavovi stanovnika Splitsko dalmatinske županije o turističkom potencijalu planine Mosor
- Ispitati stavovi ispitanika stanovnika Splitsko dalmatinske županije o mogućnostima provođenja zadovoljavajuće ponude i potražnje turizma planine Mosor
- Prikazati i razraditi rezultate dobivene anketom kroz Hi kvadrat test

U sklopu istraživanja prikazat ćemo rezultate Hi kvadrat testa. Hi kvadrat test spada u ne parametrijske testove i zasniva se na raspodjeli frekvencija unutar tablice kontigencije (a ne na varijabli), za podatke pretpostavljamo da su iz slučajno odabranog uzorka. Ovaj test koristimo u slučaju kad želimo utvrditi da li neke dobivene (opažene) frekvencije odstupaju od frekvencija koje bismo očekivali pod određenom hipotezom.

Postavljene su hipoteze. Sukladno postojećim teorijskim konceptima i dosadašnjim istraživanjima, kreirane su glavne hipoteze istraživanja;

- H0: Nema statistički značajne razlike u frekvencijama parametara kod promatranih ispitanika
- H1: Između frekvencija parametara kod promatranih ispitanika postoji statistički značajna razlike

5.1. Rezultati

1. Jeste li posjetili planinu Mosor?

Tablica 5.1. Analiza ispitanika o posjetima na planinu Mosor

		N	%
Jeste li posjetili planinu Mosor?	Da	151	86,3%
	Ne	24	13,7%
	Ukupno	175	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Iz tablice 5.1. može se uočiti kako je 86,3% ili 151 ispitanika posjetilo planinu Mosor, dok 13,7% 24 ispitanika nije posjetilo planinu Mosor. Iz dobivenih podataka se može izvući zaključak da je planina Mosor jako popularno odredište izletnika i planinara Splitsko-dalmatinske županije.

2. Koliko često odlazite na planinu Mosor?

Tablica 5.2. Analiza ispitanika o broju odlazaka na planinu Mosor

		N	%
Koliko često odlazite na planinu Mosor	1-2 puta tjedno	2	1,3%
	1-2 puta mjesečno	18	11,9%
	1-2 puta godišnje	92	60,9%
	Više od 2 puta godišnje	39	25,8%
	Ukupno	151	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Kod pitanja koliko često odlazite na planinu Mosor iz tablice 5.2. može se uočiti kako 1,3% ispitanika navodi da planinu posjećuje 1-2 puta tjedno, 11,9% navodi 1-2 puta mjesečno, 60,9% ispitanika navodi 1-2 puta godišnje, dok 25,8% ispitanika navodi više od 2 puta godišnje.

3. Koji su razlozi Vašega odlaska na planinu Mosor?

Tablica 5.3. Analiza ispitanika o razlozima odlaska na planinu Mosor

		N	%
Koji su razlozi Vašeg odlaska na Mosor: Boravak u prirodi	da	128	71,5%
	ne	51	28,5%
	Ukupno	179	100,0%
Koji su razlozi Vašeg odlaska na Mosor: Planinarenje	da	82	45,8%
	ne	97	54,2%
	Ukupno	179	100,0%
Koji su razlozi Vašeg odlaska na Mosor: Bavljenje poljoprivredom	da	3	1,7%
	ne	176	98,3%
	Ukupno	179	100,0%
Koji su razlozi Vašeg odlaska na Mosor: Sakupljanje bilja	da	18	10,1%
	ne	161	89,9%
	Ukupno	179	100,0%
Koji su razlozi Vašeg odlaska na Mosor: Rekreacija	da	82	45,8%
	ne	97	54,2%
	Ukupno	179	100,0%
Koji su razlozi Vašeg odlaska na Mosor: Istraživanje	da	26	14,5%
	ne	153	85,5%
	Ukupno	179	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Na zatvoreno pitanje „Koji su razlozi Vašeg odlaska na planinu Mosor?“, pri čemu su ispitanici mogli izabrati više odgovora, najveći postotak ispitanika naveo je boravak u prirodi (71,5%), planinarenje (45,8%) i rekreacija (45,8%). Osim tih najčešćih razloga, 14.5% ispitanika odlazi na Mosor radi istraživanja, 10.1% njih radi sakupljanje bilja, a najmanje je onih koji su kao razlog odlaska na planinu Mosor naveli bavljenje poljoprivredom (1.7%).

4. Koliko ste zadovoljni trenutnom turističkom ponudom planine Mosor?

Tablica 5.4. Analiza ispitanika o zadovoljstvu trenutne turističke ponude planine Mosor

		N	%
Koliko ste zadovoljni trenutnom turističkom ponudom planine Mosor	Uopće nisam zadovoljan/a	20	13,2%
	Nezadovoljan/a	23	15,2%
	Niti zadovoljan/a niti nezadovoljan/a	71	47,0%
	Zadovoljan/a	32	21,2%
	U potpunosti zadovoljan/a	5	3,3%
	Ukupno	151	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Kod pitanja koliko ste zadovoljni trenutnom turističkom ponudom planine Mosor tablice 5.4. može se uočiti kako 13,2% ispitanika navodi uopće nisam zadovoljan/a, 15,2% navodi nezadovoljan/a, 47,0% navodi niti zadovoljan/a niti nezadovoljan/a, 21,2% navodi zadovoljan/a, dok 3,3% navodi u potpunosti zadovoljan/a. Kod odgovora u ovom pitanju jasno je da je velika većina ispitanika nezadovoljna trenutnom turističkom ponudom na planini Mosor, što pruža veliki prostor budućem razvoju ruralnog turizma i turističke ponude na ovom prostoru.

5. Po vašem mišljenju, koji od navedenih čimbenika bi mogao najviše utjecati na veću posjećenost na planini Mosor?

Tablica 5.5. Analiza ispitanika o čimbenicima koji bi mogli najviše utjecati na veću posjećenost na planini Mosor

		N	%
Po Vašem mišljenju, koji od navedenih čimbenika bi mogao najviše utjecati na veću posjećenost na planine Mosor	Ekološka očuvanost prostora	35	20,1%
	Blizina velikih turističkih središta	14	8,0%
	Agroturistička ponuda	21	12,1%
	Povijesni značaj Mosora	5	2,9%
	Postojanje lokalne turističke zajednice	12	6,9%
	Formiranje novih biciklističkih staza	10	5,7%
	Veća ponuda pustolovnog turizma	52	29,9%
	Lijep pogled na Splitski akvatoriji i dalmatinsko zaleđe	25	14,4%
	Ukupno	174	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Kod pitanja „*Po Vašem mišljenju, koji od navedenih čimbenika bi mogao najviše utjecati na veću posjećenost na planine Mosor?*“ iz tablice 5.5. može se uočiti kako najveći udio ispitanika navodi veća ponuda pustolovnog turizma (29,9%), zatim ekološka očuvanost prostora (20,1%) i lijep pogled na Splitski akvatorij i dalmatinsko zaleđe (14,4%). Ponuđeni odgovor agroturistička ponuda navelo je 12,1% ispitanika, a kako sva tri odgovora sa najvećim udjelom navoda mogu biti ponuđeni kroz agroturističku ponudu gospodarstava, možemo reći da je potencijal za bavljenje ruralnim turizmom izniman. Od ostalih odgovora, 8,0% ispitanika navodi blizinu velikih turističkih središta, 6,9% postojanje lokalne turističke zajednice, 5,7% ispitanika je odabralo odgovor formiranje novih biciklističkih staza, dok najmanje ispitanika (2,9%) navodi povijesni značaj Mosora.

6. Dali je prostor planine Mosor pogodan za odvijanje turističke djelatnosti, te saznanja o pojmu ruralnog turizma, pustolovnom turizmu?

Tablica 5.6. Analiza ispitanika o pogodnosti odvijanja turističke djelatnosti na planini Mosor, te saznanju o pojmu ruralnog turizma i pustolovnog turizma

		N	%
Je li prostor planine Mosor pogodan za odvijanje turističke djelatnosti	da	161	92,5%
	ne	13	7,5%
	Ukupno	174	100,0%
Jeste li čuli za pojam „ruralni turizam“	da	171	97,7%
	ne	4	2,3%
	Ukupno	175	100,0%
Jeste li čuli za pojam pustolovni turizam	da	163	93,1%
	ne	12	6,9%
	Ukupno	175	100,0%
Smatrate li da je ruralni turizam kompatibilan s pustolovnim turizmom	Da	160	91,4%
	Ne	15	8,6%
	Ukupno	175	100,0%
Jeste li čuli za neka gospodarstva koja se bave ruralnim turizmom na području planine Mosor	Da	21	12,1%
	Ne	153	87,9%
	Ukupno	174	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Jedan od glavnih ciljeva ovog rada je bio ispitati stavove ispitanika o tome je li prostor planine Mosor pogodan za odvijanje turističke djelatnosti. Rezultati ankete su pokazali da velika većina ispitanika, njih 92,5%, misli da je Mosor pogodan za odvijanje turističke djelatnosti, dok samo 7,5% ispitanika drži da nije.

Ispitanici su jako dobro upoznati sa pojmovima „ruralni turizam“ i „pustolovni turizam“. Za pojam „ruralni turizam“ je čulo čak 97,7% ispitanika, dok njih 2,3% navodi da nije.

Za pojam „pustolovni turizam“ čulo je malo manje ispitanika, njih 93,1%, dok 6,9% ispitanika navodi da nije.

Na pitanje „*Smatrate li da je ruralni turizam kompatibilan pustolovnim turizmom?*“, 91,4% ispitanika navodi da su ta dva tipa turizma kompatibilna, iz čega se može zaključiti da je spoj ta dva tipa turizma ispitanicima zanimljiv, te da bi ruralna gospodarstva na ovom području trebala uvrstiti neke elemente pustolovnog turizma, za koje je prostor planine Mosor pogodan (biciklizam, planinarenje, sportsko penjanje u stijeni).

Na pitanje „*Jeste li čuli za neka gospodarstva koja se bave ruralnim turizmom na području planine Mosor?*“, samo 12,1% ispitanika navodi da je čulo, dok 87,9% ispitanika navodi da nije. Razlog tomu može biti loša informiranost ispitanika, odnosno loš marketing gospodarstava i/ili mali broj gospodarstava sa takvom ponudom.

7. Jeste li posjetili neko gospodarstvo koje se bavi ruralnim turizmom na području planine Mosor?

Tablica 5.7. Analiza ispitanika o posjeti nekog gospodarstva koje se bavi ruralnim turizmom na planini Mosor

		N	%
Jeste li posjetili neko gospodarstvo koje se bavi ruralnim turizmom na području planine Mosor	Da	30	17,2%
	Ne	144	82,8%
	Ukupno	174	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Kod pitanja „*Jeste li posjetili neko gospodarstvo koje se bavi ruralnim turizmom na području planine Mosor?*“ u tablici 5.7. može se uočiti kako 17,2% ispitanika navodi da dok 82,8% ispitanika navodi da nije posjetilo takvo gospodarstvo.

b) Na sljedećim ćemo stranicama prikazati deskriptivne pokazatelje za navedenu skupinu pitanja za svako će pitanje biti prikazane frekvencije i postotci, aritmetička sredina, standardna devijacija, te minimalna i maksimalna vrijednost. Komentirat ćemo pitanja kod kojih je zabilježena najmanja i najveća vrijednost aritmetičke sredine odgovora ispitanika.

Tablica 5.8. Analiza ispitanika o turističkoj ponudi bavljenja ruralnog turizma na području planine Mosor

		N	%	$\bar{x}$	Sd
Ruralni turizam donosi nove vrijednosti na planinu Mosor	uopće se ne slažem	5	3,0%		
	ne slažem se	9	5,4%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	29	17,4%		
	slažem se	70	41,9%		
	u potpunosti se slažem	54	32,3%		
	Ukupno	167	100,0%	3,95	,99
Ruralni turizam omogućuje bolje upoznavanje turista s planinom Mosor	uopće se ne slažem	3	1,8%		
	ne slažem se	9	5,4%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	13	7,8%		
	slažem se	84	50,3%		
	u potpunosti se slažem	58	34,7%		
	Ukupno	167	100,0%	4,11	,89
Ruralni turizam je eco-friendly	uopće se ne slažem	7	4,2%		
	ne slažem se	7	4,2%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	27	16,2%		
	slažem se	67	40,1%		
	u potpunosti se slažem	59	35,3%		
	Ukupno	167	100,0%	3,98	1,03
Ruralni turizam doprinosi razvoju lokalne infrastrukture	uopće se ne slažem	5	3,0%		
	ne slažem se	6	3,6%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	19	11,4%		
	slažem se	82	49,4%		
	u potpunosti se slažem	54	32,5%		
	Ukupno	166	100,0%	4,05	,93
Ruralni turizam bi potakao više mladih na bavljenje poljoprivredom na području Mosora	uopće se ne slažem	6	3,6%		
	ne slažem se	7	4,2%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	31	18,6%		
	slažem se	70	41,9%		
	u potpunosti se slažem	53	31,7%		
	Ukupno	167	100,0%	3,94	1,00
Kroz ruralni turizam bi se bolje prezentirala gastronomska ponuda mosorskog kraja	uopće se ne slažem	4	2,4%		
	ne slažem se	2	1,2%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	13	7,8%		
	slažem se	75	45,2%		
	u potpunosti se slažem	72	43,4%		
	Ukupno	166	100,0%	4,26	,85
Ruralni turizam bi	uopće se ne slažem	9	5,4%		

pridonio boljem očuvanju kulturne baštine mosorskog kraja	ne slažem se	7	4,2%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	28	16,9%		
	slažem se	75	45,2%		
	u potpunosti se slažem	47	28,3%		
	Ukupno	166	100,0%	3,87	1,05
Kroz ruralni turizam bi se bolje prezentirala postojeća turistička ponuda na području mosorskog kraja	uopće se ne slažem	4	2,4%		
	ne slažem se	5	3,0%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	22	13,4%		
	slažem se	75	45,7%		
	u potpunosti se slažem	58	35,4%		
	Ukupno	164	100,0%	4,09	,91
Ruralni turizam na planini Mosor bi stvorio nova radna mjesta	uopće se ne slažem	6	3,7%		
	ne slažem se	6	3,7%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	26	15,9%		
	slažem se	65	39,6%		
	u potpunosti se slažem	61	37,2%		
	Ukupno	164	100,0%	4,03	1,01
Ruralnim turizmom se bavi jako malo ljudi na području planine Mosor	uopće se ne slažem	3	1,8%		
	ne slažem se	4	2,4%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	34	20,7%		
	slažem se	74	45,1%		
	u potpunosti se slažem	49	29,9%		
	Ukupno	164	100,0%	3,99	,88
Blizina obale odvraća ljude od bavljenja takvim tipom turizma	uopće se ne slažem	19	11,6%		
	ne slažem se	31	18,9%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	34	20,7%		
	slažem se	54	32,9%		
	u potpunosti se slažem	26	15,9%		
	Ukupno	164	100,0%	3,23	1,25
Ruralni turizam bi bio dobar poticaj razvoju mosorskog kraja	uopće se ne slažem	8	4,9%		
	ne slažem se	1	0,6%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	17	10,4%		
	slažem se	80	49,1%		
	u potpunosti se slažem	57	35,0%		
	Ukupno	163	100,0%	4,09	,96
Ruralni turizam povećava konkurentnost postojećih poljoprivrednih gospodarstava	uopće se ne slažem	6	3,7%		
	ne slažem se	7	4,3%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	32	19,5%		
	slažem se	70	42,7%		
	u potpunosti se slažem	49	29,9%		
	Ukupno	164	100,0%	3,91	1,00
Planina Mosor je odličan	uopće se ne slažem	5	3,0%		

„poligon“ za bavljenje ruralnim turizmom	ne slažem se	7	4,3%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	31	18,9%		
	slažem se	76	46,3%		
	u potpunosti se slažem	45	27,4%		
	Ukupno	164	100,0%	3,91	,95
Poslovno povezivanje poljoprivrednih gospodarstava kroz agroturizam bi rezultirao većim brojem dolazaka	uopće se ne slažem	4	2,4%		
	ne slažem se	3	1,8%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	21	12,8%		
	slažem se	82	50,0%		
	u potpunosti se slažem	54	32,9%		
	Ukupno	164	100,0%	4,09	,86
Ruralni turizam bi pridonio diversifikaciji poljoprivredne proizvodnje mosorskog kraja	uopće se ne slažem	4	2,5%		
	ne slažem se	7	4,3%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	31	19,0%		
	slažem se	74	45,4%		
	u potpunosti se slažem	47	28,8%		
	Ukupno	163	100,0%	3,94	,93
Ruralni turizam bi omogućio bolje predstavljanje načina života ovog kraja u prošlosti	uopće se ne slažem	5	3,1%		
	ne slažem se	5	3,1%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	18	11,0%		
	slažem se	81	49,7%		
	u potpunosti se slažem	54	33,1%		
	Ukupno	163	100,0%	4,07	,92
Ruralni turizam bi pridonio edukaciji novih naraštaja o važnosti očuvanja kulture i baštine mosorskog kraja	uopće se ne slažem	6	3,7%		
	ne slažem se	2	1,2%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	18	11,0%		
	slažem se	77	47,0%		
	u potpunosti se slažem	61	37,2%		
	Ukupno	164	100,0%	4,13	,92
Turistički potencijal planine Mosor nije dovoljno iskorišten	uopće se ne slažem	3	1,8%		
	ne slažem se	3	1,8%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	13	8,0%		
	slažem se	69	42,3%		
	u potpunosti se slažem	75	46,0%		
	Ukupno	163	100,0%	4,29	,84
Planina Mosor ima potencijala za ekološku poljoprivredu	uopće se ne slažem	4	2,4%		
	ne slažem se	5	3,0%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	24	14,6%		
	slažem se	68	41,5%		
	u potpunosti se slažem	63	38,4%		
	Ukupno	164	100,0%	4,10	,93
Masovni turizam na	uopće se ne slažem	8	4,9%		

planini Mosor može ugroziti biološku raznolikost	ne slažem se	6	3,7%		
	nit i se slažem nit i ne slažem	25	15,2%		
	slažem se	55	33,5%		
	u potpunosti se slažem	70	42,7%		
	Ukupno	164	100,0%	4,05	1,08

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Ispitanicima je ponuđena 21 tvrdnja o povezanosti ruralnog turizma i planine Mosor, na koje su mogli izraziti svoje slaganje/neslaganje u skali 1 do 5, gdje je 1 znači da se uopće ne slažu, dok 5 znači da se u potpunosti slažu. Ispitanici su izrazili pretežno slaganje sa svim tvrdnjama. Najvišu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za tvrdnje: *turistički potencijal planine Mosor nije dovoljno iskorišten* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 4,29 dok standardna devijacija iznosi 0,84, a gdje je svoje slaganje sa navedenom tvrdnjom izrazilo 88,3% ispitanika, njih 8% se niti slaže niti ne slaže, dok se 3,6% ispitanika ne slaže sa tvrdnjom; zatim *kroz ruralni turizam bi se bolje prezentirala gastronomska ponuda mosorskog kraja* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 4,26 dok standardna devijacija iznosi 0,85, gdje 88,6% ispitanika navodi da se slaže sa tvrdnjom, sa tvrdnjom se niti slaže niti ne slaže 7,8% ispitanika, dok se sa tvrdnjom ne slaže njih 3,6%.

Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za tvrdnju: *blizina obale odvraća ljude od bavljenja takvim tipom turizma* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 3,23 dok standardna devijacija iznosi 1,25. Svoje slaganje sa tvrdnjom izrazilo je 48,8% ispitanika, njih 20,7% se niti slaže niti ne slaže, dok se sa tvrdnjom ne slaže 30,5% ispitanika.

Tablica 5.9. Analiza ispitanika o budućem bavljenju ruralnim turizmom i bavljenju poljoprivredom?

		N	%
Biste li se u budućnosti bavili ruralnim turizmom	Da	92	53,5%
	Ne	80	46,5%
	Ukupno	172	100,0%
Bavite li se Vi poljoprivredom	Da	46	26,9%
	Ne	125	73,1%
	Ukupno	171	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Pogledaju li se odgovori ispitanika na pitanje *biste li se u budućnosti bavili ruralnim turizmom* iz tablice 5.9. može se uočiti kako 53,5% ispitanika odgovara sa da, dok 46,5% ispitanika navodi ne, kod pitanja *bavite li se Vi poljoprivredom* može se uočiti kako 26,9% ispitanika navodi da dok 73,1% navodi ne.

Osnovna obilježja uzorka

Tablica 5.10. Analiza ispitanika prema spolu

		N	%
Spol	M	83	48,5%
	Ž	88	51,5%
	Ukupno	171	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

U ukupnom broju sudjelovanju u anketi bilo je 171 ispitanik. Od čega je 48,5% ispitanika muškog spola i 51,5% ispitanika ženskog spola.

Tablica 5.11. Analiza ispitanika prema dobnoj skupini

		N	%
Dob	do 35 godina	112	67,5%
	36 i više godina	54	32,5%
	Ukupno	166	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Kod dobi ispitanika može se uočiti kako 67,5% ispitanika ima do 35 godina dok 32,5% ispitanika ima 36 i više godina.

Tablica 5.12. Analiza ispitanika prema mjesečnim dohocima

		N	%
Prosječni mjesečni dohodak	Do 3000 kn	34	19,8%
	3001-5000 kn	45	26,2%
	5001-8000 kn	63	36,6%
	8001-10000 kn	14	8,1%
	Više od 10000 kn	16	9,3%
	Ukupno	172	100,0%

Izvor; vlastita izrada autora rada prema anketnim podacima

Pogledaju li se podatci za *prosječni mjesečni dohodak* iz tablice 5.12. može se uočiti kako 19,8% navodi do 3000 kn, 26,2% navodi 3001-5000 kn, 36,6% navodi 5001-8000 kn, 8,1% navodi 8001-10000 kn, dok 9,3% navodi više od 10000 kn.

Testiranje Hi kvadrat testom kod promatranih hipoteza u istraživanju

Na sljedećim stranicama bit će prikazane razlike kod promatranih pitanja kako bi se testirale hipoteze postavljene u radu:

- H1: Dohodak ispitanika utječe na učestalost posjeta planini Mosor
- H2: Dob ispitanika utječe na zadovoljstvo trenutnom turističkom ponudom planine Mosor

Tablica 5.13. HI kvadrat o dohotku ispitanika koji utječu na učestalost posijete planine Mosor i turističkom ponudom

			Koliko često odlazite na planinu Mosor				p*
			1-2 puta tjedno	1-2 puta mjesečno	1-2 puta godišnje	Više od 2 puta godišnje	
Prosječni mjesečni dohodak	Do 3000 kn	N	0	2	19	6	$\chi^2=10,908$; p=0,495
		%	0,0%	11,1%	20,9%	16,2%	
	3001-5000 kn	N	0	7	20	9	
		%	0,0%	38,9%	22,0%	24,3%	
	5001-8000 kn	N	1	6	33	19	
		%	50,0%	33,3%	36,3%	51,4%	
	8001-10000 kn	N	0	2	10	1	
		%	0,0%	11,1%	11,0%	2,7%	
	Više od 10000 kn	N	1	1	9	2	
		%	50,0%	5,6%	9,9%	5,4%	
Ukupno		N	2	18	91	37	
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Izvore; prema *Fisherov egzaktini test i vlastitim podacima autora rada

Razina signifikantnosti Fisherovog egzaktnog testa između *prosječnog mjesečnog dohotka* i pitanja *koliko često odlazite na planinu Mosor* ispitanika iznosi 0,495 ($p>0,05$) $\chi^2=10,908$, dakle nije uočena statistički značajna razlika kod promatranih varijabli, a što znači da visina mjesečnog dohotka ne utječe značajno na učestalost posjete planini Mosor. Blizina planine gradu Splitu te njena pristupačnost pružaju mogućnost posjete i ispitanicima sa malim mjesečnim prihodima.

Tablica 5.14. HI kvadra analiza ispitanika o zadovoljstvu turističkom ponudom planine Mosor prema dobi

			Dob		p*
			do 35 godina	36 i više godina	
Koliko ste zadovoljni trenutnom turističkom ponudom planine Mosor	Uopće nisam zadovoljan/a	N	11	9	$\chi^2=6,397$; p=0,158
		%	11,7%	18,4%	
	Nezadovoljan/a	N	10	11	
		%	10,6%	22,4%	
	Niti zadovoljan/a	N	51	18	

	niti nezadovoljan/a	%	54,3%	36,7%
	Zadovoljan/a	N	19	9
		%	20,2%	18,4%
	U potpunosti zadovoljan/a	N	3	2
		%	3,2%	4,1%
Ukupno		N	94	49
		%	100,0%	100,0%

Izvore; prema *Fisherov egzakti test i vlastitim podacima autora rada

Razina signifikantnosti Fisherovog egzaktnog testa između *dobi ispitanika* i pitanja *koliko ste zadovoljni trenutnom turističkom ponudom planine Mosor* ispitanika iznosi 0,158 ($p > 0,05$) $\chi^2=6,397$, dakle nije uočena statistički značajna razlika kod promatranih varijabli, odnosno stariji i mlađi ispitanici ne razlikuju se po pitanju zadovoljstva turističkom ponudom planine Mosor. Rezultati analize govore da su posjetioči planine Mosor, s obzirom na dob, podjednako nezadovoljni trenutnom ponudom i da bi ona trebala biti bolja. Postojeća planinarska struktura se razvila u vrijeme kad je turizam kao gospodarska grana, bio nepoznat na ovim prostorima, te nije u skladu sa potrebama i očekivanjima posjetioaca koji nisu planinari. Za vrijeme industrijalizacije na ovim prostorima, stanovnici mosorskog kraja pretežno napuštaju poljoprivredu i sele se u grad, te u tome možemo pronaći razlog nedostatka kvalitetne ponude ruralnog turizma i turističke ponude ovog kraja općenito. S druge strane, na planini Mosor postoji dosta elemenata koji ne zahtijevaju ulaganja (sportska penjališta, biciklističke staze, speleološki objekti, biološka raznolikost), a koji uz dobar pristup i ciljani marketing mogu zadovoljiti posjetioce.

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu definiran je pojam ruralnog turizma, planinarsko turistička ponuda Hrvatske, planinarska infrastruktura planine Mosor te nedostaci i mogućnosti ruralnog turizma na tom području.

Cilj ovog rada bio je utvrditi stavove stanovnika Splitsko dalmatinske županije o turističkom potencijalu planine Mosor. Prema rezultatima provedenog ispitivanja, najveći nedostatak turističke ponude planine Mosor je slaba informiranost stanovništva o trenutnoj ponudi, te slaba iskorištenost potencijala koji posjeduje.

Kako bi se planinski turizam razvio, potrebno je poticati ljude na bavljenje ruralnim turizmom i iskorištavanjem potencijala koje nudi prostor u kojem žive. Lokalna samouprava bi trebala više djelovati u smjeru iskorištavanja prostora planine Mosor u svrhu produženja turističke sezone i stvaranja dodatne ponude. To bi se moglo postići ulaganjem u edukaciju stanovništva o mogućnostima korištenja EU fondova. Problem leži i u činjenici da se nedovoljno sredstava ulaže u razvoj prometne i komunalne infrastrukture.

Procvat turizma u Splitu je pokazao mnoge nedostatke trenutne turističke ponude, ali i otvorio velike mogućnosti i tržište za bavljenje ruralnim turizmom na prostoru planine Mosor. Razvojem dobre strategije, jačanjem interesnog povezivanja gospodarstava i unaprijeđivanja marketinga postigao bi se bolji nastup na tržištu, povećala konkurentnost i veće iskorištavanje gospodarskih potencijala.

Položaj planine Mosor i blizina turističkim centrima nudi veliku mogućnost iskorištavanja potencijala pustolovnog turizma. Infrastruktura dobrim dijelom postoji, ali se ne iskorištava. Turističke agencije su bazirale svoj pustolovni program na morske sadržaje, dok je zanemaren potencijal gorskog dijela. Prednost Mosora leži u blizini obali, relativno kratkom vremenu pristupa, blizini planinarske infrastrukture prometnim komunikacijama te kulturnoj i ekološkoj očuvanosti prostora. Stoga je idealan za višednevni odmor za one koji žele pobjeći od buke i vreve grada, a i za mlade koji žele na jedan dan istraživati i uživati u adrenalinskom provodu, lijepom pogledu i očuvanoj prirodi.

Uz sve navedeno, možemo zaključiti da planina Mosor ima izvrstan turistički potencijal koji može zadovoljiti svakog posjetitelja, ali da je za to potrebno puno rada i ulaganja, prije svega lokalne uprave i turističkih zajednica, te svih onih koji bi se ruralnim turizmom htjeli baviti.

7. POPIS LITERATURE

Knjige

1. Čaplar, A. (2011.) *Planinarski vodič po Hrvatskoj*. Zagreb.
2. Demonja, D. Ružić P. (2010.) *Ruralni turizam u Hrvatskoj*, Zagreb, Meridijani.
3. Dulčić A. (2001.) *Upravljanje razvojem turizma*, Mate, Zagreb.
4. Geić, S. (2011.) *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu. Split.
5. Kuščer, K., Mihalič, T. (2006.) *Određivanje okoliša važnih za razvoj planinskih destinacija*. Acta turistica 26.
6. Pančić Kombol T. (2000.) *Selektivni turizam: uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa Matulji*: TMCP Sagena
7. Pavich, A. (2006.) *Mosor*, Društvo Poljičana sv. Jure.
8. Poljak, Ž (2007.) *Hrvatske planine : planinarsko turistički vodič s atlasom*. Zagreb, Golden marketing - Tehnička knjiga.
9. Poljak, Ž. (2008.) *50 najljepših planinarskih izleta u Hrvatskoj : pješice i automobilom*, Zagreb. Školska knjiga.
10. Relac, M. (1987.) *Turizam i sportska rekreacija : organizacija i ekonomika sportsko-rekreacijskih sadržaja u turizmu*. Zagreb. Informator.
11. Ružić, P. (2005.) *Ruralni turizam*, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč. Pula.

Stručni i znanstveni članci

12. Alduk I. (2013) *Arheološka topografija jugozapadnoga dijela Mosora*. Tusculum : časopis za solinske teme. 6 (1): 25-33.
13. Bartoluci M., Škorić S., Starešinić Z. (2016) *Ponuda sportskog turizma u Hrvatskoj*. Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti. 10 (2): 9-25.
14. Grgić I., Zrakić M., Gudelj-Velaga A. (2015) *Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama Europske unije*. Agronomski glasnik. 77 (1-2): 61-74.
15. Grgić. I., Hadelan L., Krznar S., Zrakić M. (2017) *Could rural tourism revitalize rural areas in Croatia?*. Agroecnomia Croatica. 7 (1): 98-108.

16. Pešić N. (2006.) *Planina Mosor*, Ekološki glasnik : časopis o prirodi, God.14 (2006), 5), str. 34-48
17. Ružić, P. (2009.) *Ruralni turizam*, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, 2009., str.14
18. Zrakić M., Grgić I., Županac G., Gugić J. (2012) *Značajke agroturističke potražnje u odabranim županijama Hrvatske*. U: Proceedings – Abstracts - 47. hrvatski i 7. međunarodni simpozij agronoma. Pospišil, Milan (ur.), Opatija, 14.-18. veljače. 239-24

Internetski portali

19. Croatia hr., dostupno na; <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/mosor>, (30.10.2018.)
20. Dinarsko gorje, dostupno na; <https://www.dinarskogorje.com/mosor.html>, (29.10.2018.)
21. HPD Mosor, dostupno na; http://www.hpd-mosor.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=16, (29.10.2018.)
22. HPD, dostupno na; <http://www.hpd-kapela.hr/docs/Mosor%202017.pdf>, (31.10.2018.)
23. Hps, dostupno na; <http://www.hps.hr/hp-arhiva/198207.pdf>, (29.10.2018.)
24. MPPI, dostupno na; http://www.mppi.hr/UserDocsImages/HAC_SESTANOVAC_HR.pdf, (30.10.2018.)
25. Sitno.4mg.com, dostupno na; <http://www.sitno.4mg.com/smjestaj.htm>
26. Visit Split, dostupno na; <https://visitsplit.com/hr/1258/mosor>, (31.10.2018.)
27. Wikipedia.org, dostupno na; https://hr.wikipedia.org/wiki/Poljička_Republika#cite_note-2
28. Zvezdano-selo.hr, dostupno na; <http://www.zvezdano-selo.hr/o-udruzi>

Anketni upitnik-Turistički potencijal planine Mosor
srpanj/kolovoz 2018.godine

Poštovani,

Za potrebe izrade diplomskog rada na Agronomskom fakultetu u Zagrebu provodim istraživanje o turističkom potencijalu planine Mosor. Kriterij sudjelovanja u istraživanju je punoljetnost i stanovanje/boravak na području Splitsko-dalmatinske županije.

Sudjelovanje u istraživanju je potpuno anonimno, a vaši odgovori će se prikazati zbirno i koristiti samo za potrebe diplomskog rada.

Unaprijed zahvaljujem.

Ivan Jozinović, student diplomskog studija Ekološka poljoprivreda i agroturizam

1. Jeste li posjetili planinu Mosor?
 - ☐ Da
 - ☐ Ne (oni koji odgovore NE prelaze na pitanje 7)
2. Koliko često odlazite na planinu Mosor(*jedan odgovor*)
 - ☐ 1-2 puta tjedno
 - ☐ 1-2 puta mjesečno
 - ☐ 1-2 puta godišnje
 - ☐ Više od 2 puta godišnje
3. Koji su razlozi Vašeg odlaska na Mosor?(*moгуće više odgovora*)
 - ☐ Boravak u prirodi
 - ☐ Planinarenje
 - ☐ Bavljenje poljoprivredom
 - ☐ Sakupljanje bilja
 - ☐ Rekreacija
 - ☐ Istraživanje
4. Koliko ste zadovoljni trenutnom turističkom ponudom planine Mosor?(*jedan odgovor*)
 - ☐ Uopće nisam zadovoljan/a
 - ☐ Nezadovoljan/a
 - ☐ Niti zadovoljan/a niti nezadovoljan/a
 - ☐ Zadovoljan/a
 - ☐ U potpunosti zadovoljan/a
5. Što vam se posebno sviđa u ponudi?

6. Što vam se ne sviđa u ponudi?

7. Po Vašem mišljenju, koji od navedenih čimbenika bi mogao najviše utjecati na veću posjećenost na planine Mosor?(*jedan odgovor*)

- ☐ Ekološka očuvanost prostora
- ☐ Blizina velikih turističkih središta
- ☐ Agroturistička ponuda
- ☐ Povijesni značaj Mosora
- ☐ Postojanje lokalne turističke zajednice
- ☐ Formiranje novih biciklističkih staza
- ☐ Veća ponuda pustolovnog turizma
- ☐ Lijep pogled na Splitski akvatorij i dalmatinsko zaleđe

8. Je li prostor planine Mosor pogodan za odvijanje turističke djelatnosti?

- ☐ DA
- ☐ NE

9. Jeste li čuli za pojam „ruralni turizam“?

- ☐ DA
- ☐ NE

10. Jeste li čuli za pojam pustolovni turizam?

- ☐ DA
- ☐ NE

11. Smatrate li da je ruralni turizam kompatibilan s pustolovnim turizmom?

- ☐ DA
- ☐ NE

12. Jeste li čuli za neka gospodarstva koja se bave ruralnim turizmom na području planine Mosor?

- ☐ DA
- ☐ NE

13. Ako je odgovor DA,navedite

koja:_____

14. Jeste li posjetili neko gospodarstvo koje se bavi ruralnim turizmom na području planine Mosor?

- ☐ DA
- ☐ NE

15. Ako je odgovor NE,napišite

zašto:_____

16. Opišite svojim riječima ruralni turizam?

17. Na skali od 1 do 5, izrazite svoje (ne) slaganje navedenim izjavama (1-uopće se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem niti ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem)

1	Ruralni turizam donosi nove vrijednosti na planinu Mosor	1	2	3	4	5
2	Ruralni turizam omogućuje bolje upoznavanje turista s planinom Mosor	1	2	3	4	5
3	Ruralni turizam je eco-friendly	1	2	3	4	5
4	Ruralni turizam doprinosi razvoju lokalne infrastrukture	1	2	3	4	5
5	Ruralni turizam bi potakao više mladih na bavljenje poljoprivredom na području Mosora	1	2	3	4	5
6	Kroz ruralni turizam bi se bolje prezentirala gastronomska ponuda mosorskog kraja	1	2	3	4	5
7	Ruralni turizam bi pridonio boljem očuvanju kulturne baštine mosorskog kraja	1	2	3	4	5
8	Kroz ruralni turizam bi se bolje prezentirala postojeća turistička ponuda na području mosorskog kraja	1	2	3	4	5
9	Ruralni turizam na planini Mosor bi stvorio nova radna mjesta	1	2	3	4	5
10	Ruralnim turizmom se bavi jako malo ljudi na području planine Mosor	1	2	3	4	5
11	Blizina obale odvraća ljude od bavljenja takvim tipom turizma	1	2	3	4	5
12	Ruralni turizam bi bio dobar poticaj razvoju mosorskog kraja	1	2	3	4	5
13	Ruralni turizam povećava konkurentnost postojećih poljoprivrednih gospodarstava	1	2	3	4	5
14	Planina Mosor je odličan „poligon“ za bavljenje ruralnim turizmom	1	2	3	4	5
15	Poslovno povezivanje poljoprivrednih gospodarstava kroz agroturizam bi rezultirao većim brojem dolazaka	1	2	3	4	5
16	Ruralni turizam bi pridonio diversifikaciji poljoprivredne proizvodnje mosorskog kraja	1	2	3	4	5
17	Ruralni turizam bi omogućio bolje predstavljanje načina života ovog kraja u prošlosti	1	2	3	4	5
18	Ruralni turizam bi pridonio edukaciji novih naraštaja o važnosti očuvanja kulture i baštine mosorskog kraja	1	2	3	4	5
19	Turistički potencijal planine Mosor nije dovoljno iskorišten	1	2	3	4	5
20	Planina Mosor ima potencijala za ekološku poljoprivredu	1	2	3	4	5
21	Masovni turizam na planini Mosor može ugroziti biološku raznolikost.	1	2	3	4	5

18. Biste li se u budućnosti bavili ruralnim turizmom?

DA NE

19. Bavite li se vi poljoprivredom?

DA NE

20. Spol:

- ☐ M
- ☐ Ž

21. Dob: _____(upisati)

22. Prosječni mjesečni dohodak:

- ☐ Do 3000 kn
- ☐ 3001-5000 kn
- ☐ 5001-8000 kn
- ☐ 8001-10000 kn
- ☐ Više od 10000 kn

Životopis

Ivan Jozinović rođen je 7. kolovoza 1992. godine u Splitu, gdje završava osnovnu školu Žrnovnica, nakon čega upisuje opću gimnaziju Vladimir Nazor koju uspješno završava. Preddiplomski studij Mediteranska poljoprivreda završava u Splitu 2015. godine s odličnim uspjehom. Iste godine upisuje diplomski studij na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, smjer ekološka poljoprivreda i agroturizam.